

*Πρόγραμμα
συνολικής ανάδειξης του Ασκληπιείου της Επιδαύρου
με αναφορά και σε άλλα εμβληματικά ιερά του Ασκληπιού
που προτείνεται για υλοποίηση από το Υ.ΠΕ.Κ.Α. και το ΥΠ.ΠΟ.Α*

1**ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΜΕ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ:**

- Ανάδειξη του φυσικού τοπίου και της βιοποικιλότητας της περιοχής που γέννησε τη λατρεία για την υγεία.
- Ανάδειξη των μνημείων του Μαλεάτα και του Ασκληπιείου που διηγούνται τη μετάβαση από τη θεουργική στην επιστημονική ιατρική

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ:**2**

- Έκθεση βιοποικιλότητας της Αργολίδας
- Έκθεση ευρημάτων από την περιοχή της Επιδαύρου αλλά και αντιγράφων αρχαίων αντικειμένων σχετικών με την υγεία από αλλού, που θα διηγείται χωρίς κενά την εξέλιξη της αρχαίας ιατρικής

**Συνολική ανάδειξη
του Ασκληπιείου της Επιδαύρου
και προβολή του ως
ΛΙΚΝΟ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ**

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Δημιουργία τουριστικών διαδρομών με ενεργοποίηση πολιτιστικών, περιβαλλοντικών και οικονομικών πόρων στην ευρύτερη περιοχή της Επιδαύρου

5**3****ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ
ΔΙΚΤΥΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΩΝ**

Συνέργειες σε επίπεδο ανάδειξης και δράσεων με τα σημαντικότερα Ασκληπιεία (της Κω και της Τρίκκης), καθώς και με εκείνα που ιδρύθηκαν από το ιερό της Επιδαύρου

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ**4**

Κέντρο Μελετών – Ιατρικά συνέδρια – Εκπαιδευτικά Προγράμματα – Ψυχαγωγικό και ιαματικό θέατρο – αθλητικές και μουσικές εκδηλώσεις – θεατρικά και ιατρικά βραβεία

Λυγουριό

1. ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΜΕ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

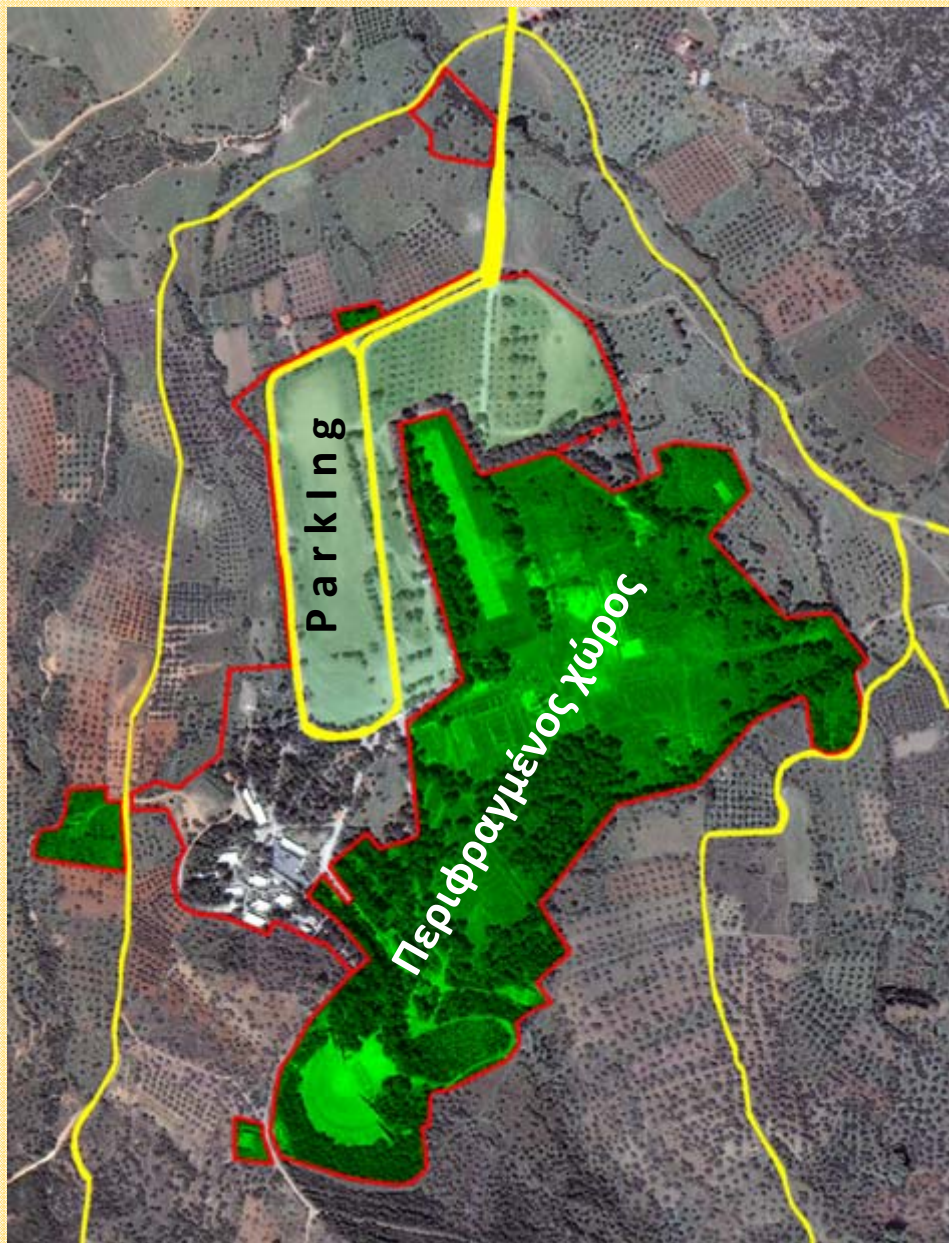
Προπύλαια

Υφιστάμενη
είσοδος

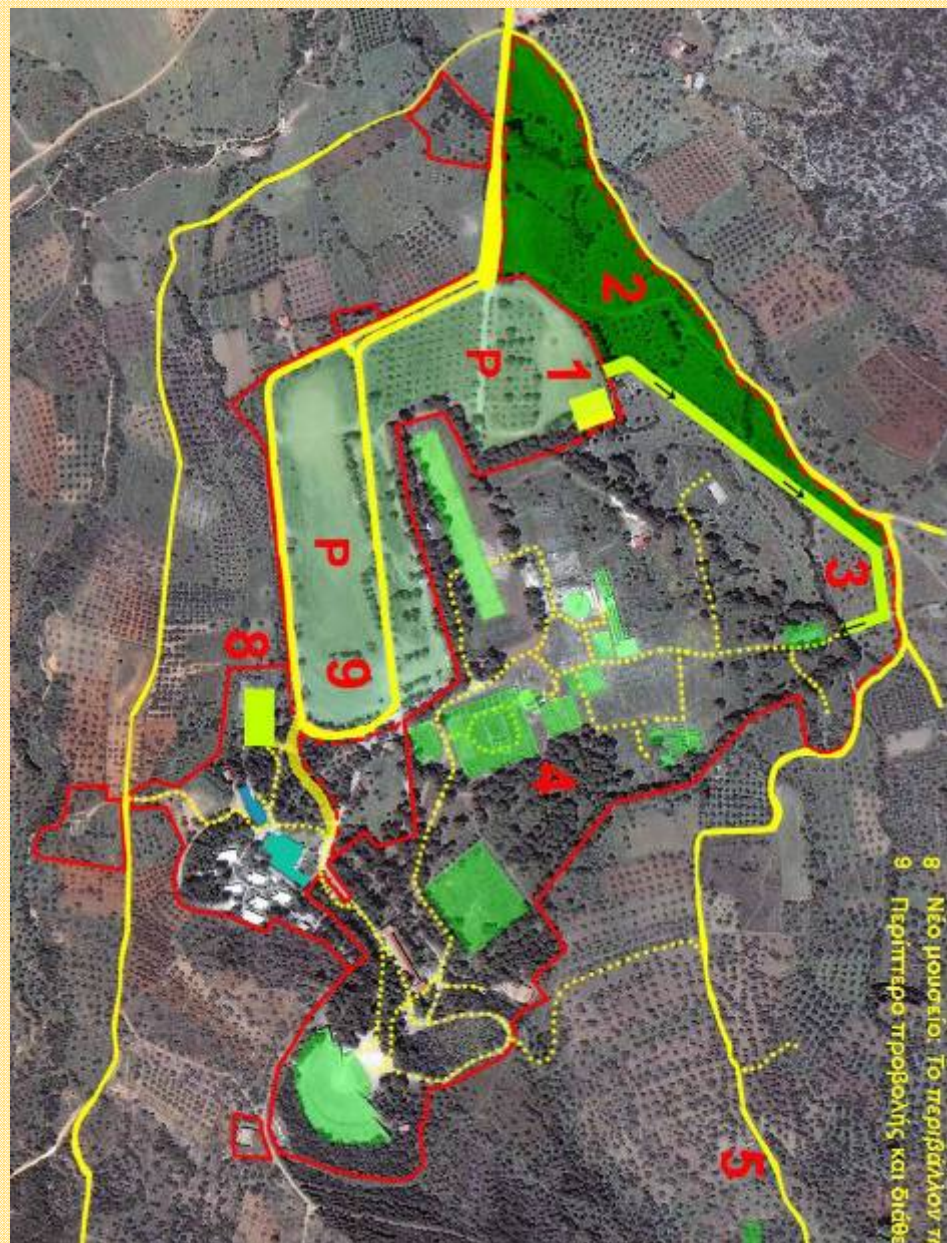

Υφιστάμενη κατάσταση

Προτεινόμενες επεμβάσεις

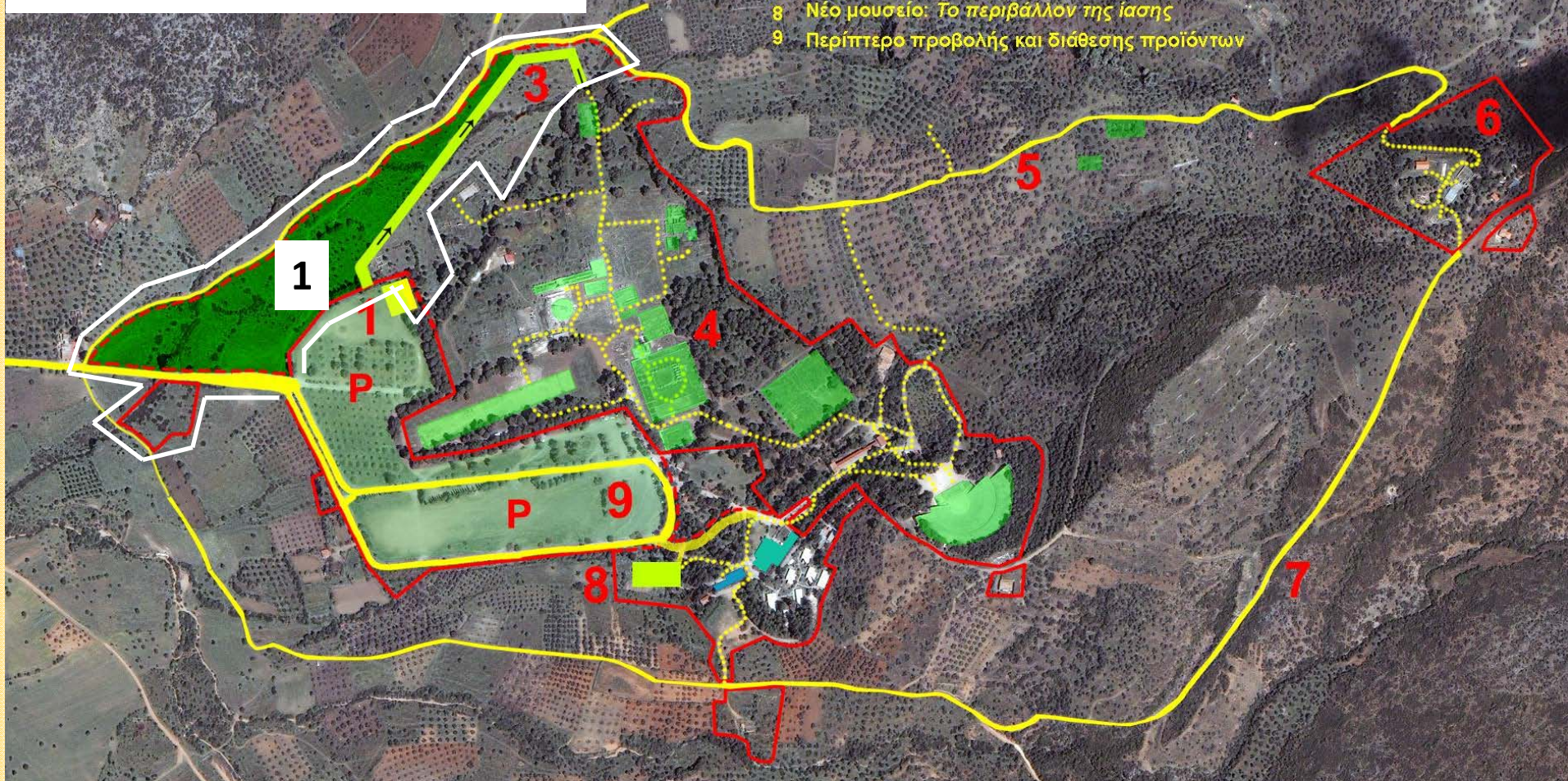

ΝΕΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

1. Ενσωμάτωση των σήμερα σε απαλλοτριωμένο χώρο εκτός περίφραξης περιοχών του ιερού.

- P Parking
- 1 Νέα είσοδος - ενημέρωση επισκεπτών
- 2 Κήπος θεραπευτικών φυτών
- 3 Διάδρομος προς τα Προπύλαια
- 4 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό του Ασκληπιού
- 5 Διαδρομή προς Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα, πηγές, κλπ
- 6 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα
- 7 Δρόμος που συνδέει τα ιερά Απόλλωνος Μαλεάτα και Ασκληπιού
- 8 Νέο μουσείο: Το περιβάλλον της ίασης
- 9 Περίπτερο προβολής και διάθεσης προϊόντων

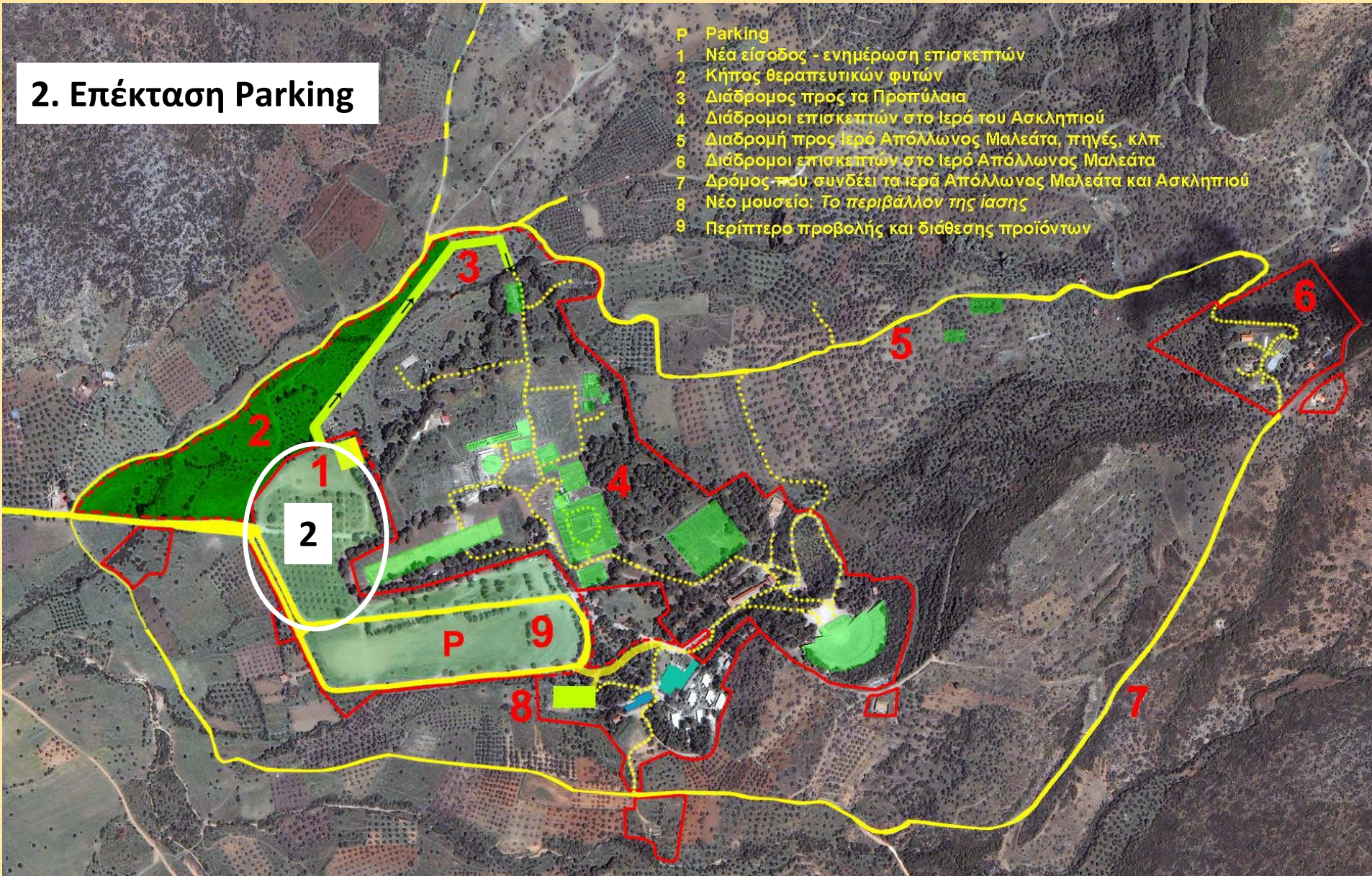

ΝΕΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

2. Επέκταση Parking

- P Parking
- 1 Νέα είσοδος - ενημέρωση επισκεπτών
- 2 Κήπος θεραπευτικών φυτών
- 3 Διάδρομος προς τα Προπύλαια
- 4 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό του Ασκληπιού
- 5 Διαδρομή προς Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα, πηγές, κλπ
- 6 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα
- 7 Δρόμος που συνδέει τα ιερά Απόλλωνος Μαλεάτα και Ασκληπιού
- 8 Νέο μουσείο: Το περιβάλλον της ίασης
- 9 Περίπτερο προβολής και διάθεσης προϊόντων

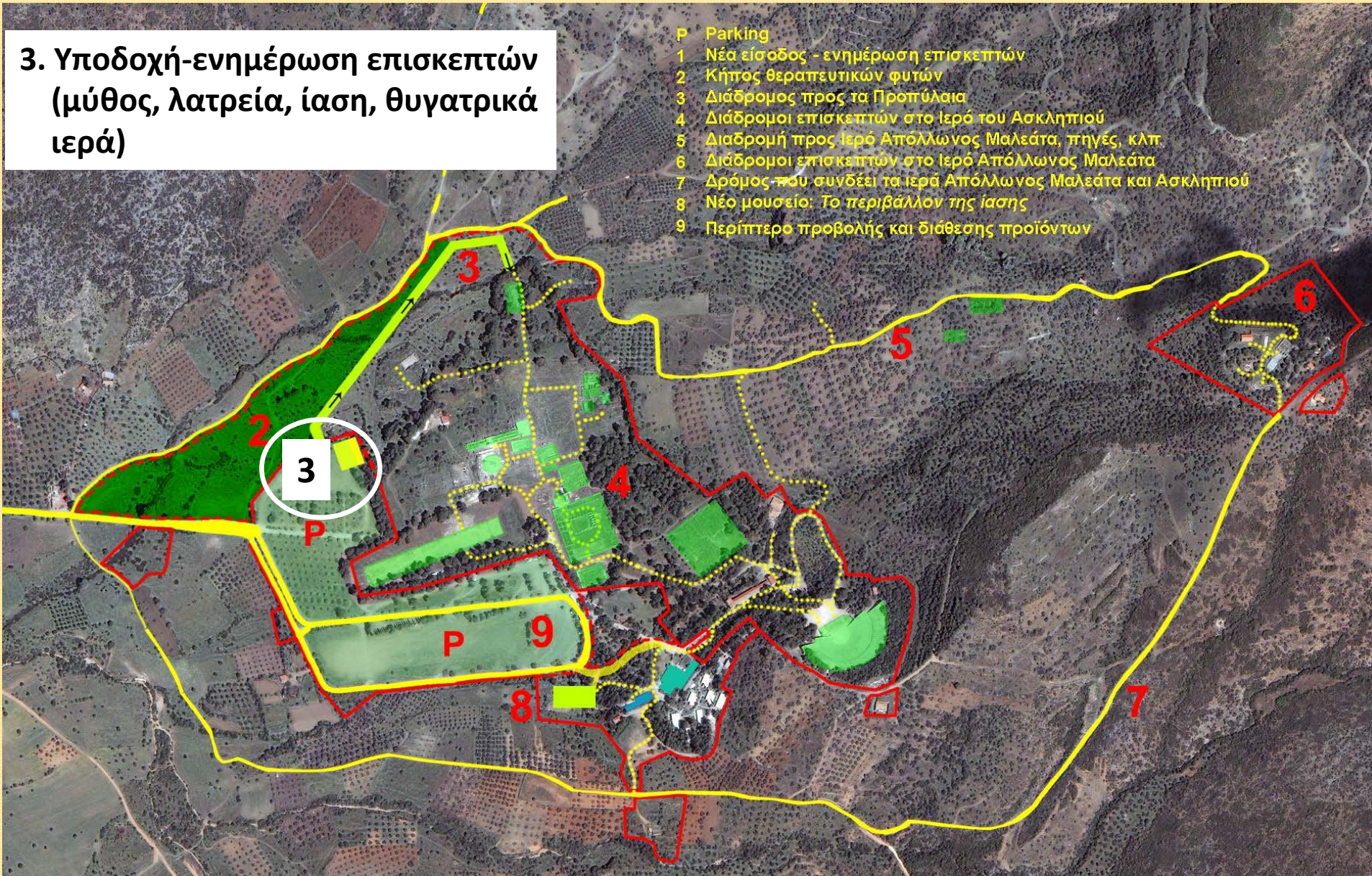

ΝΕΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

3. Υποδοχή-ενημέρωση επισκεπτών (μύθος, λατρεία, ίαση, θυγατρικά ιερά)

- P Parking
- 1 Νέα είσοδος - ενημέρωση επισκεπτών
- 2 Κήπος θεραπευτικών φυτών
- 3 Διάδρομος προς τα Προπύλαια
- 4 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό του Ασκληπιού
- 5 Διαδρομή προς Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα, πηγές, κλπ
- 6 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα
- 7 Δρόμος που συνδέει τα ιερά Απόλλωνος Μαλεάτα και Ασκληπιού
- 8 Νέο μουσείο: Το περιβάλλον της ίασης
- 9 Περίπτερο προβολής και διάθεσης προϊόντων

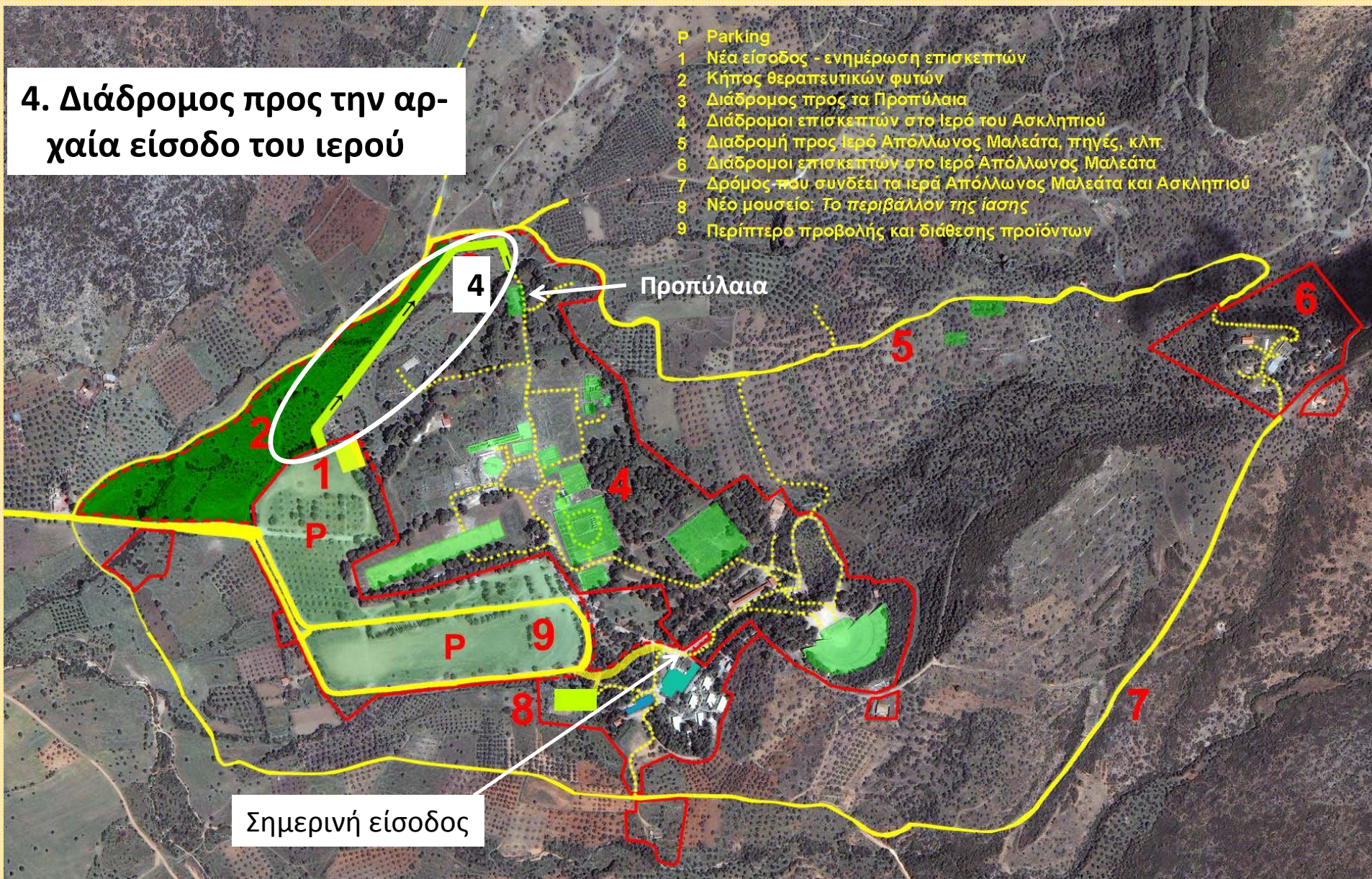

ΝΕΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

4. Διάδρομος προς την αρχαία είσοδο του ιερού

- P Parking
- 1 Νέα είσοδος - ενημέρωση επισκεπτών
- 2 Κήπος θεραπευτικών φυτών
- 3 Διάδρομος προς τα Προπύλαια
- 4 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό του Ασκληπιού
- 5 Διαδρομή προς Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα, πηγές, κλπ
- 6 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα
- 7 Δρόμος που συνδέει τα ιερά Απόλλωνος Μαλεάτα και Ασκληπιού
- 8 Νέο μουσείο: Το περιβάλλον της ίασης
- 9 Περίπτερο προβολής και διάθεσης προϊόντων

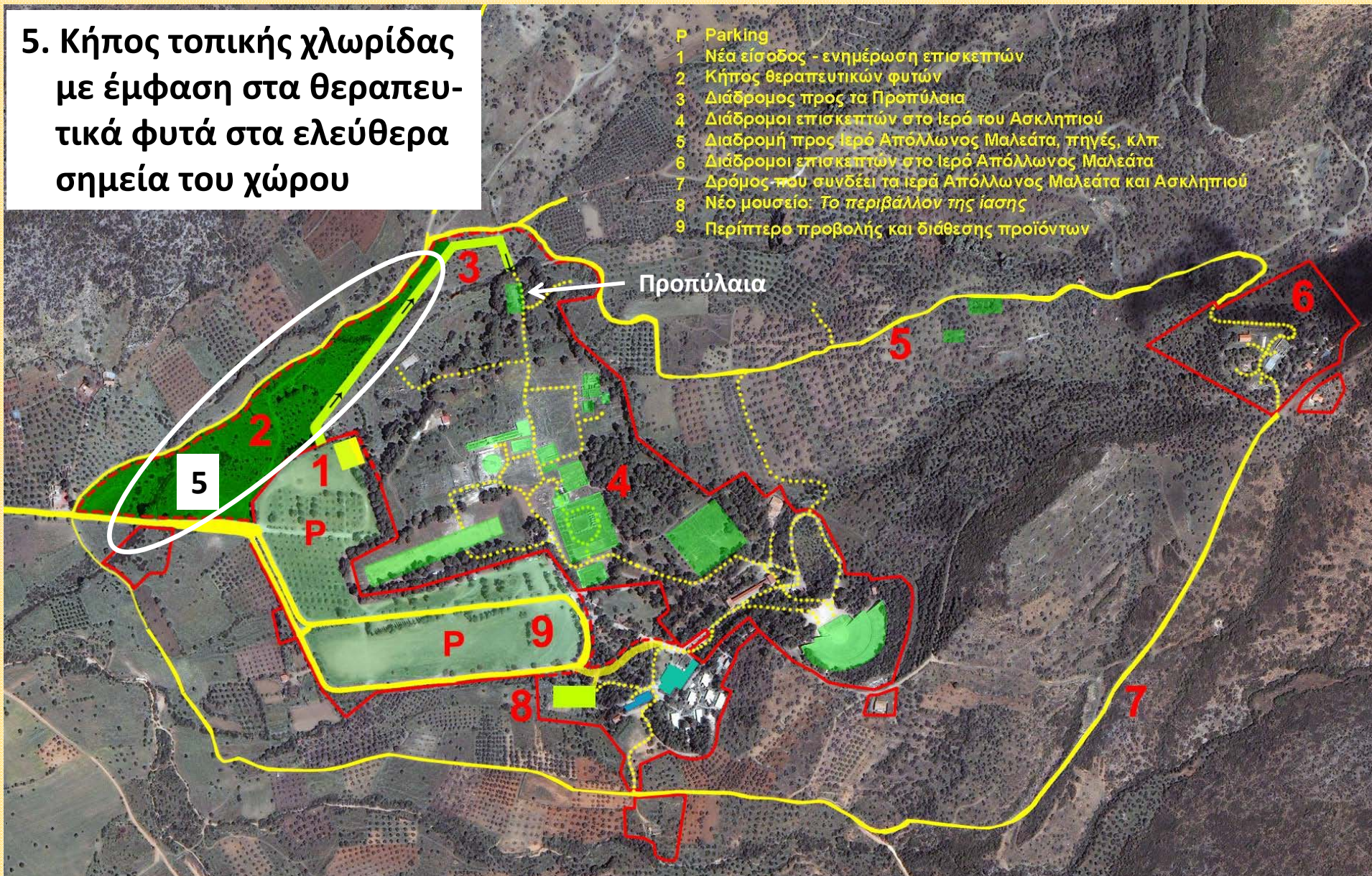

ΝΕΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

5. Κήπος τοπικής χλωρίδας με έμφαση στα θεραπευτικά φυτά στα ελεύθερα σημεία του χώρου

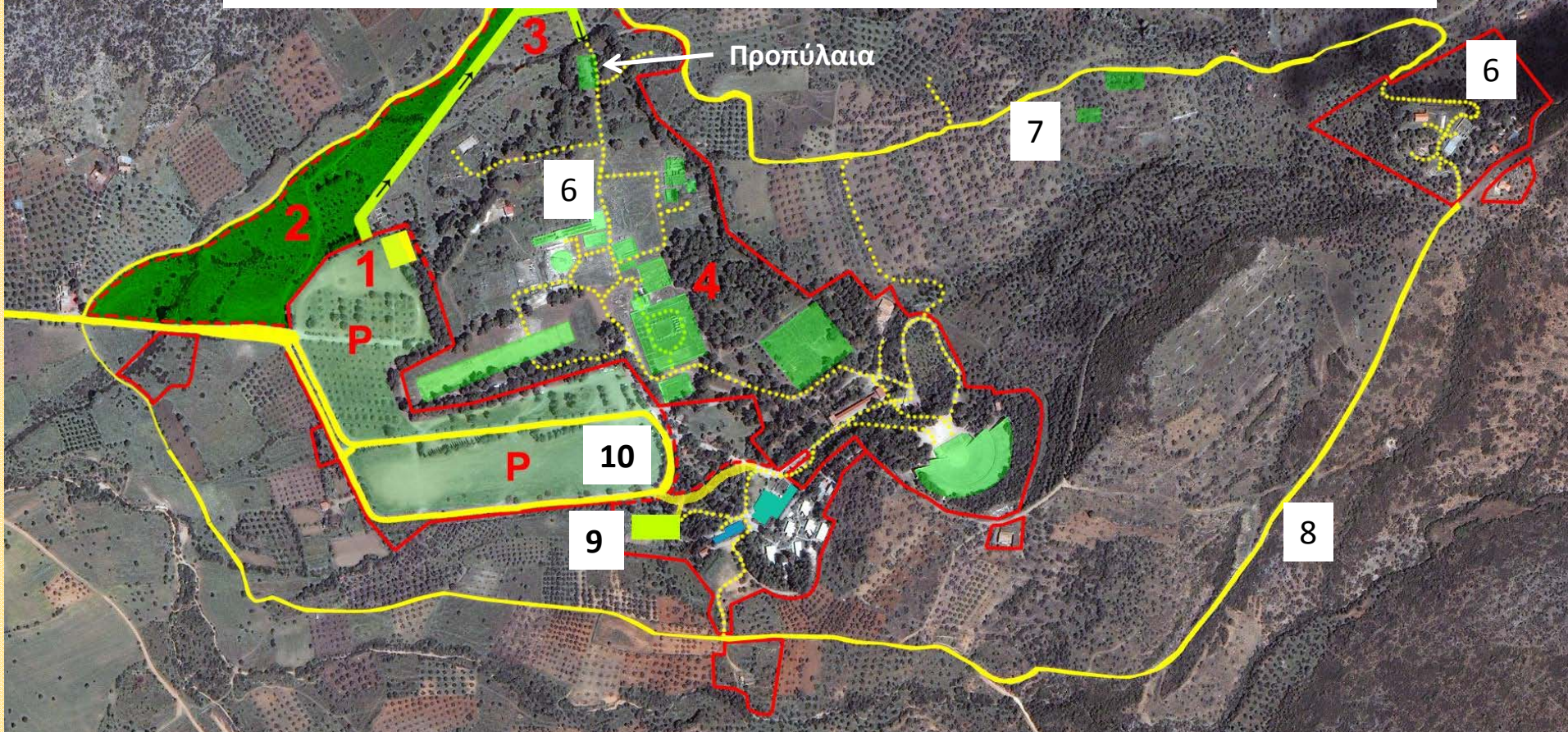
- P Parking
- 1 Νέα είσοδος - ενημέρωση επισκεπτών
- 2 Κήπος θεραπευτικών φυτών
- 3 Διάδρομος προς τα Προπύλαια
- 4 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό του Ασκληπιού
- 5 Διαδρομή προς Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα, πηγές, κλπ
- 6 Διάδρομοι επισκεπτών στο Ιερό Απόλλωνος Μαλεάτα
- 7 Δρόμος που συνδέει τα ιερά Απόλλωνος Μαλεάτα και Ασκληπιού
- 8 Νέο μουσείο: Το περιβάλλον της ίασης
- 9 Περίπτερο προβολής και διάθεσης προϊόντων

ΝΕΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗΣ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

6. .... = Διάδρομοι επισκεπτών στα ιερά Ασκληπείου και Απόλλωνος Μαλεάτα, προς τις πηγές και τη 'στρεπτή ελαία'.
7. Διαδρομή προς το ιερό του Απόλλωνος Μαλεάτα
8. Οδός προς το ιερό του Απόλλωνος Μαλεάτα
9. Κτίριο έκθεσης «Το περιβάλλον της ίασης»
10. Περίπτερο προβολής και διάθεσης προϊόντων

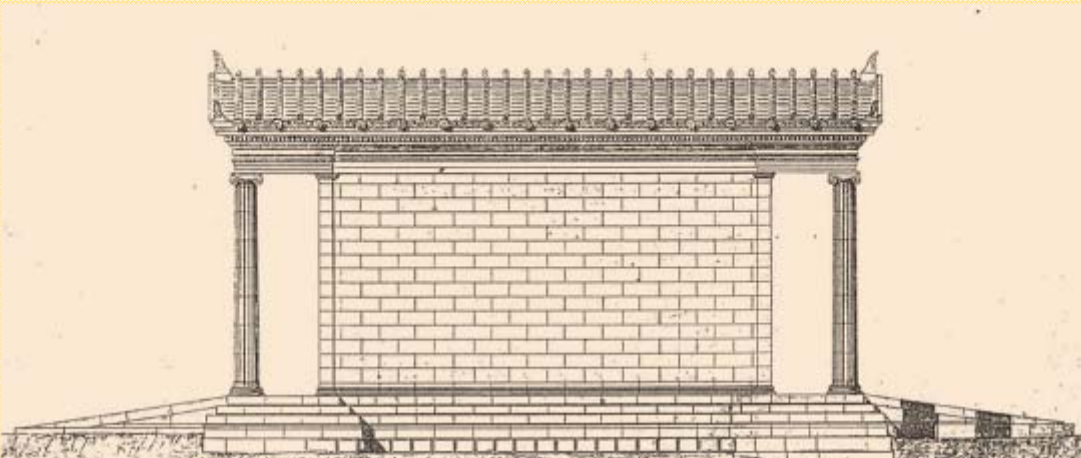

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΣΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ

ΠΡΟΠΥΛΑΙΑ

Στα Προπύλαια τέσσερις πινακίδες
Θα ενημερώνουν

- Για το απέναντι ύψωμα **Τίτθιον** (Θεόκαυτα) και τη γέννηση του Ασκληπιού.

- Για το κτίριο των **Προπυλαίων**

- Για δύο επιγραφές **αγνείας**:

1. ΑΓΝΟΝ ΧΡΗ ΝΗΟΙΟ ΘΥΩΔΕΟΣ
ΕΝΤΟΣ ΙΟΝΤΑ ΕΜΜΕΝΑΙ,
ΑΓΝΕΙΗ Δ' ΕΣΤΙ ΦΡΟΝΕΙΝ ΟΣΙΑ

Πορφύριος, *Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων*, 2,19

2. ΟΠΛΑ ΜΗ ΕΠΙΦΕΡΕΙΝ
ΕΠΙ ΠΟΛΕΜΩΙ

- Για το **πηγάδι** της εισόδου και τη σημασία του **νερού** και του καθαρού στην **θεουργική ίαση**

ΚΡΗΝΕΣ

Προπύλαια

Άκοες
Κρήνες
Ιερά
οδός

Δωρική κρήνη

Ιερή κρήνη

Οι κρήνες που τροφοδοτούσαν τη λατρεία στο ιερό απεικάζουν τη σημασία του νερού για τη θεουργική και την επιστημονική ίαση. Στις Άκοες θα τοποθετηθεί πινακίδα που θα αναφέρεται στις συνταγές επιστημονικής χρήσης του λουτρού κατά τη Ρωμαιοκρατία

Άκοες

**ΤΟ ΝΕΡΟ:
ΗΤΑΝ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
ΚΑΘΑΡΣΗΣ,
ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ
ΚΑΙ ΥΓΙΕΙΝΗΣ.**

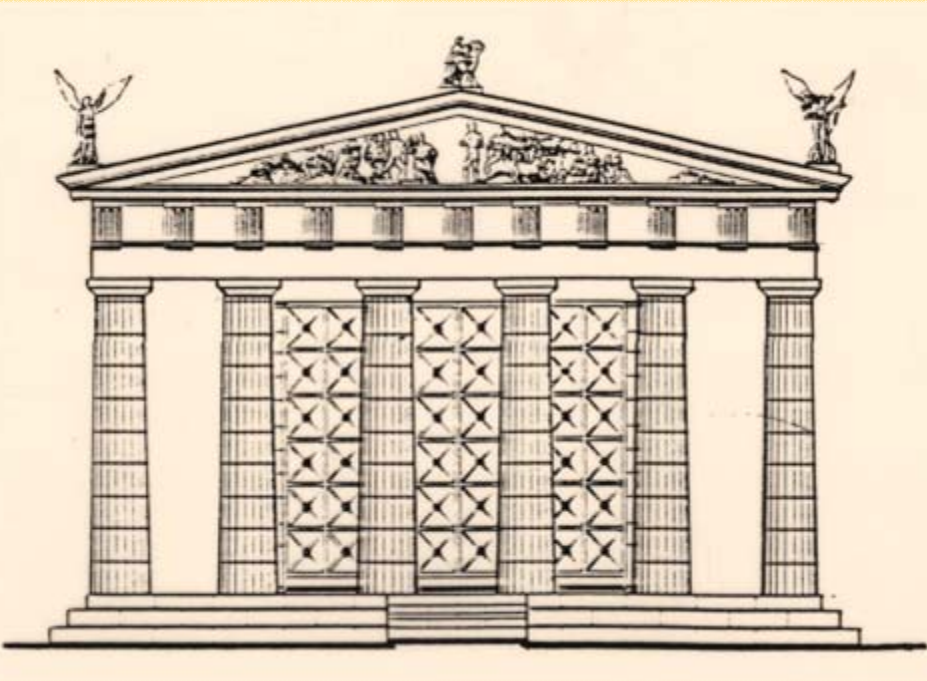

Άγαλμα-κρήνη μπροστά στο ναό – **Λουτρόν**
Ασκληπιού - Φρέαρ Αβάτου

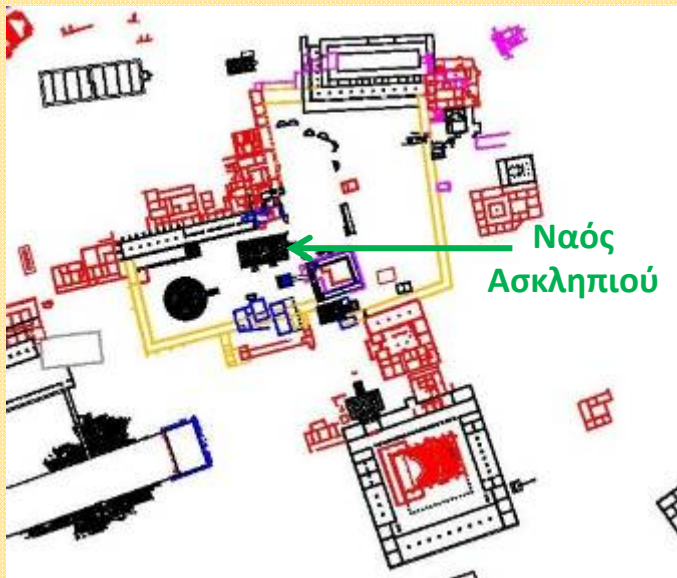
Με πινακίδες θα εξηγείται η υπερβατική λειτουργία του νερού, που προερχόταν από τα σπλάγχνα του θεού, και η διπλή του λειτουργία (καθαρμός και βασικός πόρος της ζωής) στο λουτρό και στο Άβατο.

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

θησαυρός

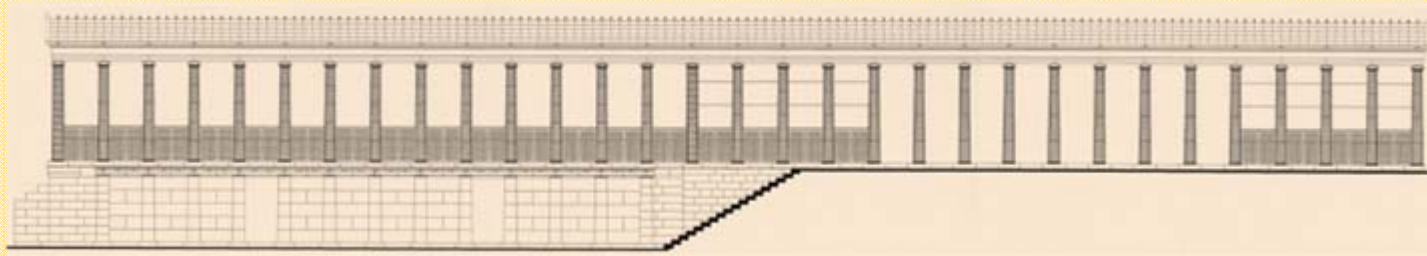
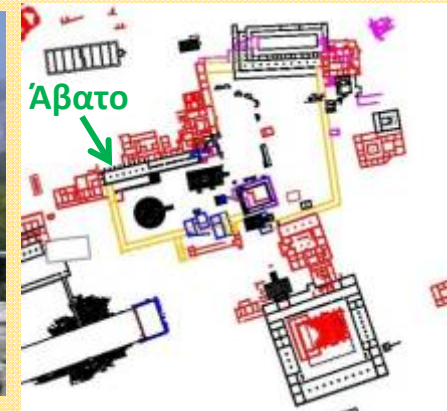

Ναός
Ασκληπιού

Σε ενημερωτική πινακίδα μπροστά στο ναό θα αναδεικνύεται α) η σημασία της **προσευχής** που έκαναν εκεί πριν από την θεραπεία οι ασθενείς και β) η ύπαρξη **θησαυρού** για την πληρωμή του θεού μέσα στο ναό. Ο θησαυρός θα σημανθεί στην αποκατάσταση.

Η ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΑΒΑΤΟΥ (ΕΓΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟΝ). 4^{ος} π.Χ. αι.

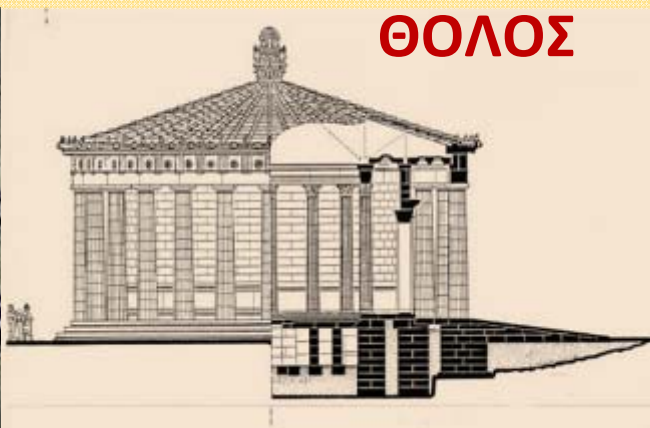
Στο Άβατο με την αναστήλωση και την ήδη υπάρχουσα έκθεση, αλλά και με πρόσθετα εκθέματα (βλ. επόμενη σελίδα) θα αναδεικνύεται **η λειτουργία της εγκοίμησης ως κατ'εξοχήν θεουργικού τρόπου ίασης**, αλλά και των **πραγματικών επεμβάσεων** κατά την εφαρμογή της

Παλαιά ανασκαφή

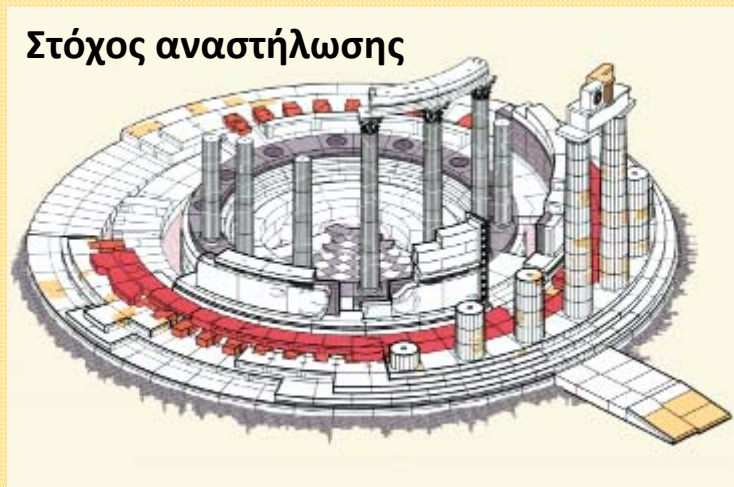
ΘΟΛΟΣ

Γραφική αποκατάσταση

Μοντέλο εσωτερικού της Θόλου

Στόχος αναστήλωσης

Υψομετρική σχέση υπογείου
Αβάτου και Θόλου

Η αναστήλωση θα αναδεικνύει τη σημασία των μαιανδροειδών διαδρόμων του υπογείου της Θόλου ως κατοικία του Ασκληπιού μέσα στη γη, από την οποία γη προέρχονται με τη διαδικασία του θανάτου και της αναγέννησης της φύσης οι δυνάμεις της ζωής.

Θα αναδεικνύεται επίσης η σχέση του υπογείου της Θόλου με το υπογείο του Αβάτου, όπου κατακλίνονταν οι ικέτες του θεού (οι οροφές τους στο ίδιο επίπεδο): Ο ασθενής που υποβαλλόταν στην εγκοίμηση συναντούσε τον θεό στην υπόγεια κατοικία του.

- ΠΡΩΙΜΗ
ΛΑΤΡΕΙΑ
- ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟ

Ανάδειξη της φροντίδας της υγείας με την πρακτική της μετάληψης (θυσία, κοινό δείπνο με τη σάρκα του θύματος) σε παλαιά και νεότερη εγκατάσταση

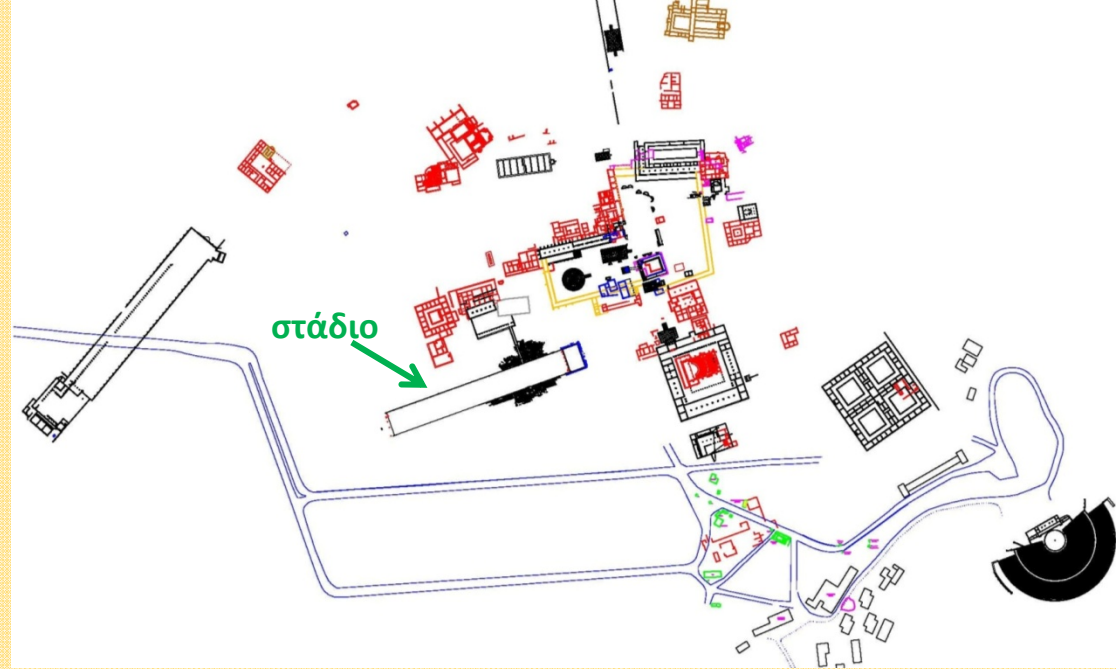

Σύγχρονη ανάδειξη δυνατοτήτων άθλησης (πραγματικής φροντίδας υγείας) στο εστιατόριο

ΣΤΑΔΙΟ

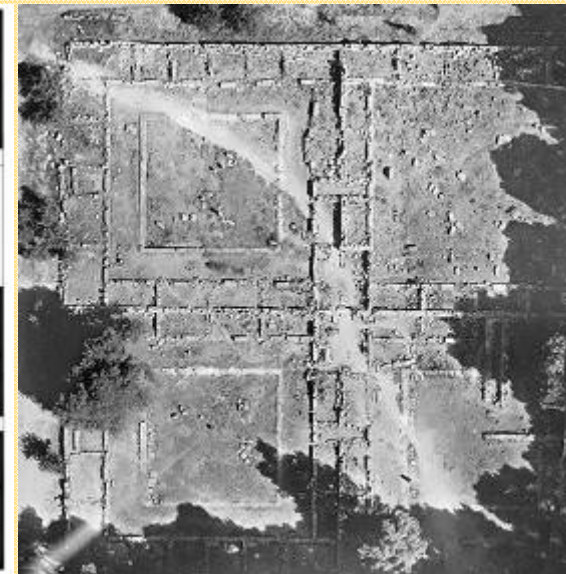
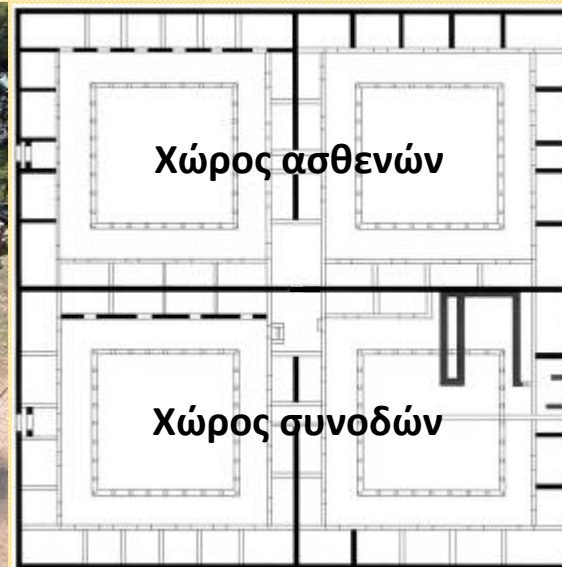
Και στο στάδιο εκδηλωνόταν η διπλή φύση της θεραπείας: Σ' αυτό λάμβαναν χώρα εκτός από την άθληση – πρακτική φροντίδα του σώματος – και εκτελέσεις ύμνων προς το θεό για σωματική και ψυχική υγεία

- ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΛΟΥΤΡΑ
- ΚΑΤΑΓΩΓΙΟΝ (ΞΕΝΩΝ)

- Με τα λουτρά θα υπενθυμίζεται η σημασία του νερού στην πραγματική θεραπεία.
- Ο ξενώνας με το διαχωρισμό του σε δύο πτέρυγες που δεν επικοινωνούσαν μεταξύ τους θα δείχνει τα πραγματικά μέτρα υγιεινής που λαμβάνονταν στο ιερό.

Ιερό Απόλλωνος

Πηγές

Αμαξιτή οδός

Μονοπάτι

Πρόσβαση από
τα Προπύλαια

ΑΣΚΛΗΠΕΙΟ

ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΙΕΡΟ
ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΜΑΛΕΑΤΑ

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΗΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΣΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΜΑΛΕΑΤΑ

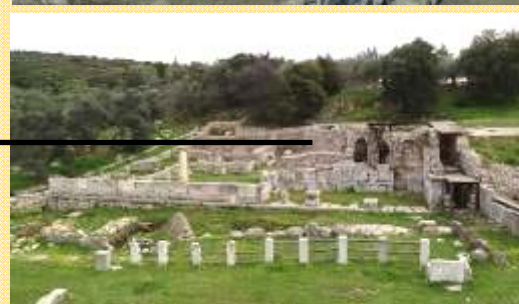
Τάφοι
3^{ης} π.Χ. χιλιετίας
Δημιουργία του
μύθου του Μάλου
προπάππου του
Ασκληπιού

Άνδρηρο
τελετουργικών
γευμάτων,
2^η – 1^η π.Χ.
χιλιετία

Βωμός τέφρας
2^{ης} – 1^{ης} π.Χ.
χιλιετία

Σκανά ιερέων
Λατρεία Ίσιδος
(ιαματική)
2^{ος} -3^{ος} μ.Χ. αι.

2. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Η έκθεση στο υπάρχον παλαιό μουσείο θα αναδιοργανωθεί. Η γλυπτική και τα μικρά αντικείμενα που εκτίθενται εκεί θα μεταφερθούν στο νέο χώρο έκθεσης. – Καθώς το παλαιό μουσείο είναι από τα πρώτα αρχιτεκτονικά μουσεία, οι **μερικές αποκαταστάσεις κτιρίων** του ιερού θα παραμείνουν σ' αυτό και θα υπομνηματισθούν με πάνω από δέκα στήλες από τις αποθήκες με **επιγραφές**, οι οποίες αναφέρονται στην κατασκευή των κτιρίων του ιερού.

Δείγμα
στήλης
με
οικοδομική
επιγραφή

Στο νέο κτίριο θα εκτεθεί υλικό που θα αναδεικνύει τον χαρακτήρα του φυσικού τοπίου και την βιοποικιλότητα της περιοχής μέσα στην οποία αναπτύχθηκε η θεραπευτική λατρεία. – Θα εκτεθούν επίσης και τα κινητά ευρήματα από την περιοχή της Επιδαύρου με σκεπτικό τη συγκρότηση της ιστορίας της θεραπείας από τη μαγική στην επιστημονική ιατρική. Στην έκθεση, για να είναι πλήρης, θα χρησιμοποιηθούν και αντίγραφα αρχαίων αντικειμένων σχετικών με την υγεία από αλλού. – Ακολουθούν καρτέλες με λίγα μόνο ενδεικτικά αντικείμενα που συνθέτουν την ιστορία της υγείας

1

**ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΑ
ΔΕΙΠΝΑ
ΘΕΟΞΕΝΙΑ - ΤΡΑΠΕΖΩΜΑΤΑ**

Υπολείμματα από τα τελετουργικά δείπνα

Κεραμεική από τις αύλακες προσφορών

Οστά από τις αύλακες προσφορών

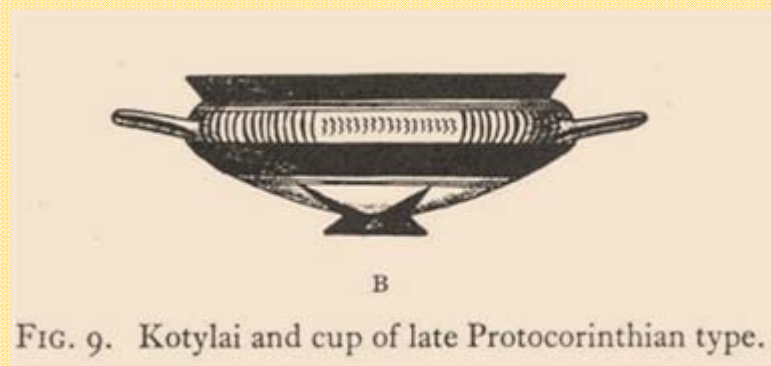
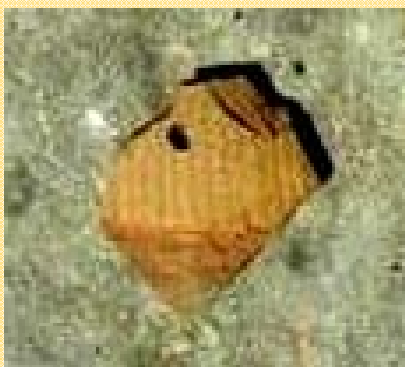

FIG. 9. Kotylai and cup of late Protocorinthian type.

Τεμάχιο από ύστερη πρωτοκορινθιακή κοτύλη από τις αύλακες προσφορών
όπως η εικονιζόμενη δεξιά. 7^{ος} π.Χ. αι.

Υπολείμματα από τα τελετουργικά δείπνα

Κύπελλα με στολιδωτή διακόσμηση
από αύλακα προσφορών. Το επάνω
αγγείο είναι επιγεγραμμένο στη βάση
με το όνομα του τελέσαντος τη θυσία:
ΟΛΥΝΠΙΧΟ

**Ανάγλυφο με προσφορά τροφής επάνω στο βωμό
για τον Ασκληπιό και την Υγεία**

2

ΕΓΚΟΙΜΗΣΗ Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΓΗΣ

ΑΝΑΓΛΥΦΑ

Ανάγλυφα Ασκληπιείου
Αθήνας, 4^{ος} π. Χ. αι.

Επίδοση φαρμάκου
στο όνειρο (Αθήνα)

Ο Ασκληπιός παρίσταται αλλά
ο ιερέυς εφαρμόζει τη θεραπεία

Ανάγλυφο από το ιερό του Αμφιαράου
στον Ωρωπό. Αντίστοιχη αφήγηση στις
στήλες των θαυμάτων του Ασκληπιείου
της Επιδαύρου.

Θεραπεία του ίδιου αρρώστου

- με την εκδοχή του ονείρου
(θεραπεύει ο επιφαινόμενος θεός)
- με την εκδοχή θεόσταλτου “γεγονότος”
(φίδι γλείφει τον ώμο)

**ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ
ΧΘΟΝΙΑΣ
ΛΑΤΡΕΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΙΕΡΟ
ΤΟΥ
ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ
ΜΑΛΕΑΤΑ**

Βραχιόλια σε σχήμα φιδιού

Πιάστρα μαλλιών ως φίδι

**Βραχιόλι σε
σχήμα φιδιού**

**Χάλκινα φίδια,
μήκ. 20-22 εκ.**

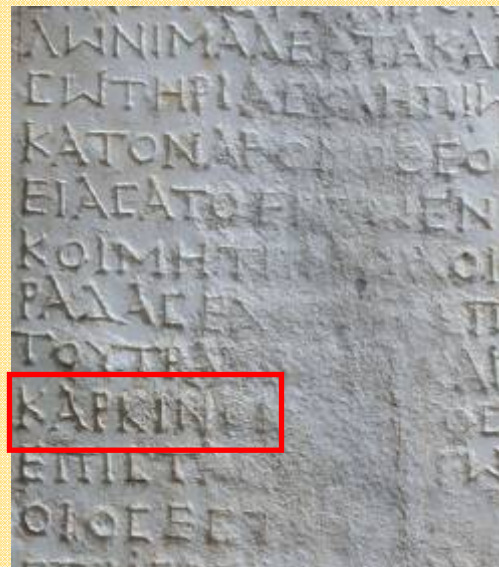

Επιγραφή με θαύματα
Επίδαυρος, 4^{ος} π.Χ. αι.

ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΘΑΥΜΑΤΩΝ

Σ' αυτές
θα παρακολουθείται
η εξέλιξη
του "θαύματος"
από τη μεταφυσική
θεραπεία
στην υποβοηθούμενη
με πρακτικές συνταγές
θεία επέμβαση

Επιγραφή ίασης
Επίδαυρος, 3^{ος} μ.Χ. αι.

Επιγραφή ίασης
Επίδαυρος, 2^{ος} μ.Χ. αι.

3

ΕΥΧΕΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΑΣΘΕΝΩΝ

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΠΟ “ΤΑΜΑΤΑ” ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Ανάθημα Επιδαύρου,
ευχαριστία για τη
θεραπεία ποδιού.
Βρετανικό Μουσείο,
2^{ος} μ.Χ. αι.

Αναθήματα από όλα τα μέλη του σώματος τεκμηριώνουν στα θεραπευτικά ιερά το πλήθος των παθήσεων που αντιμετώπιζονταν σ' αυτά, ακόμα και μεγάλα σπυριά.

Αναθήματα από
το Ασκληπιείο
Κορίνθου

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΠΟ “ΤΑΜΑΤΑ” ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Μάτια

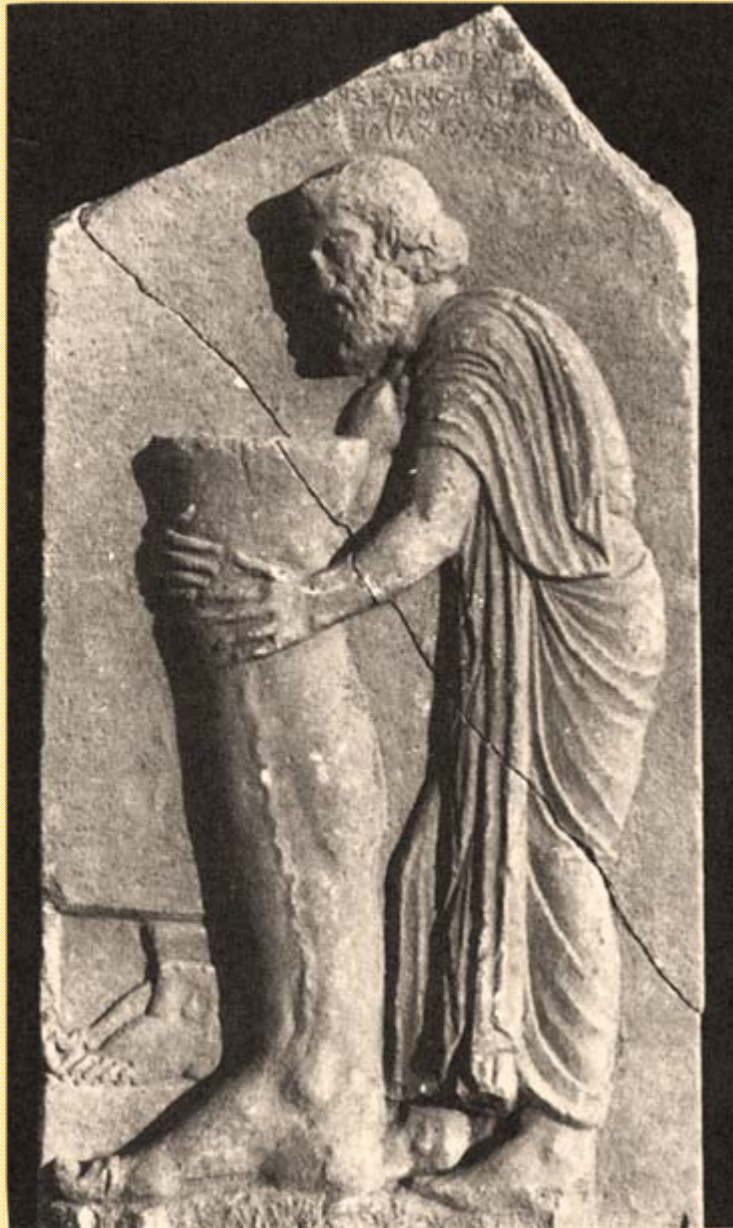
Αυτιά

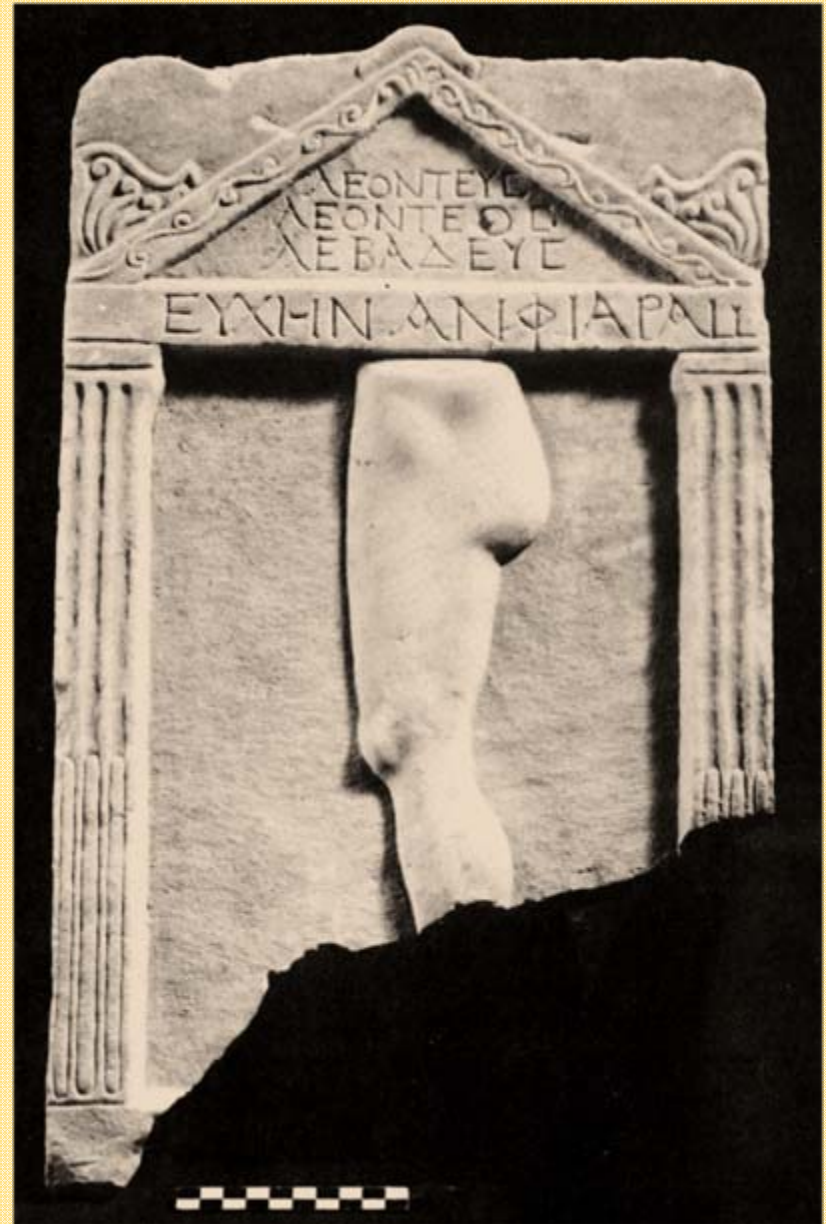
Ανδρικά
και γυναικεία
γεννητικά
όργανα

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΠΟ “ΤΑΜΑΤΑ” ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Μέλη του
σώματος

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΠΟ “ΤΑΜΑΤΑ” ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Σπλάγχνα, αιδούο, μήτρα – γνώσεις ανατομίας

4

ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΕΙΚΟΝΕΣ ΠΑΣΧΟΝΤΩΝ

Εδώ η βοήθεια της Ιατρικής είναι απαραίτητη

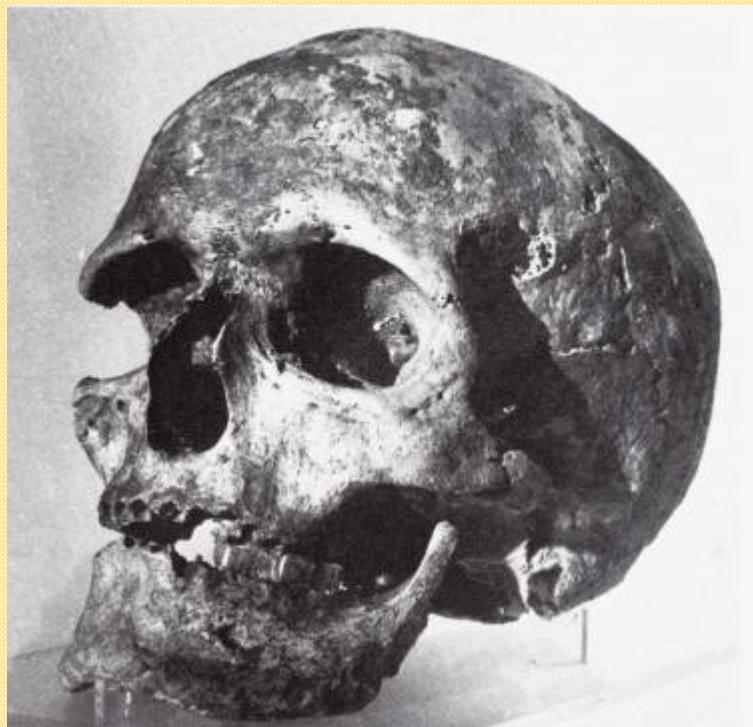

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΚΡΑΝΙΑ ΜΕ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ

Χρυσή οδοντοστοιχία, Ρώμη, 6^{ος} π.Χ. αι.

Τρυπανισμός, Χίος, 3^{ος} π.Χ. αι.

ΘΕΜΑΤΑ

ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ

Τεύχος 3 Σεπτεμβρίου 2005 • 55/9

Εγχείρηση εγκεφάλου το 250 π.Χ!

Μια σπηλιά σε κρανίο του 250 π.Χ., που εντοπίστηκε στη Χίο, επιβεβαιώνει πως οι αρχαίοι Έλληνες γιατροί πραγματοποιούσαν λεπτότατες επεμβάσεις με ελιπτυχία

Εγχείρηση εγκεφάλου με τρυπανισμό και μάστιγα με επιπυχία ήταν σε θέση να κάνουν οι αρχαίοι Έλληνες γιατροί, όπως επιβεβαιώνει το κρανίο με τα ίχνη λεπτής χειρουργικής επέμβασης που βρέθηκε στο φως η αρχαιολογική ανασκαφή στο προάσιο της πόλης της Χίου και καταγράφουν και οι «Τίτλοι».

«Το εκπαινετικό εύρημα το κρανίο

Όση δύο εκατο. με τρυπάνι θανάξε ο γιατρός στο κρανίο του ασθενούς σε εγχείρηση που εκάλεται πως πραγματοποιήθηκε το 250 π.Χ., σύμφωνα με το εύρημα που βρέθηκε στο φως σε τόφο της Χίου

Χάλανα ήταν κυρίως τα ειδικά εργαλεία που χρησιμοποιούνταν για τις επεμβάσεις τρυπανισμού του κρανίου

Από τον Ιπποκράτη στον Κέλσο

Τα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν πως οι επιτυχημένες εγχειρήσεις στο κρανίο από την προϊστορική κώλας εποχή δεν αποτελούσαν ευρωπαϊκό προνόμιο. Στον πολιτισμό των Παρθίων στο Περσικό (προηγμένη των 7000 περί τα 1400 χρόνια) ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη η συγκεκριμένη ιατρική πρακτική ιδιαίτερα για περιπτώσεις επιληψίας, ηνιοκαρδίων, ροιπαρικής αμνησίας ακόμη και νεφρικών ασθενειών. Όσο για τα εργαλεία, ήταν κυρίως από χαλκό και σίδηρο.

Η Αλκυονας δεν θα μπορούσε να υπερτερεί καθώς σε πόλη του 3.000 π.Χ. αναφέρεται για πρώτη φορά στην ιστορία η λέξη εγκέφαλος, ενώ η σκυτάλη από τον Έλληνα γιατρό Ιπποκράτη, τα

Πρόκειται για μια πολύ λεπτή επέμβαση, ακόμη και για τα σημερινά δεδομένα. Και οι πρώτες έρευνες του

είναι ιδιαίτερα σημαντική και εντυπωσιακή σε έναν από τους τέσσερες τάφους που ανακαλύφθηκαν κατά τη

ταύρασαντα ανάμεσα στις παλαιότερες καταγεγραμμένες, καθώς κρανίο που έχει σπηλιά από κρανιοτρυπανισμό και σκελετικό κανάλιο έχουν εντοπιστεί

5

ΦΑΡΜΑΚΑ

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΠΟ ΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΙ ΦΙΑΛΙΔΙΑ

Φιαλίδιο
λυκίου

Κολλύριο
Κασσιοδώρου

Αλοιφές
για τα μάτια
Ιανουαρίου

Χάπι από ραδίκι

6

ΙΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

ΙΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

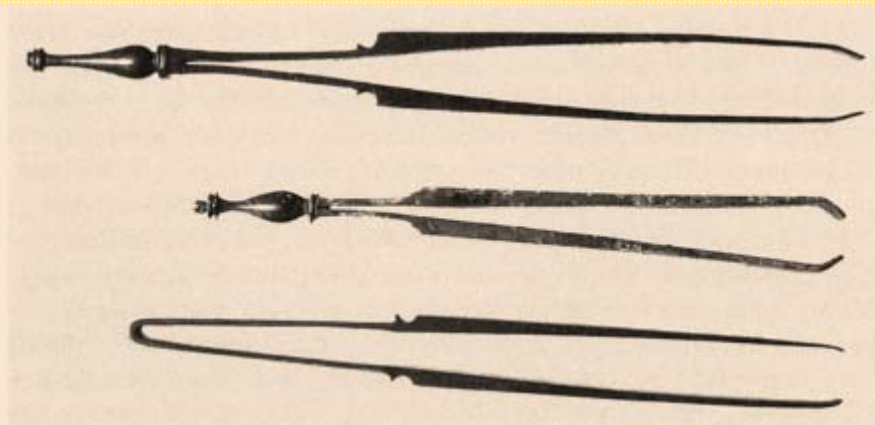
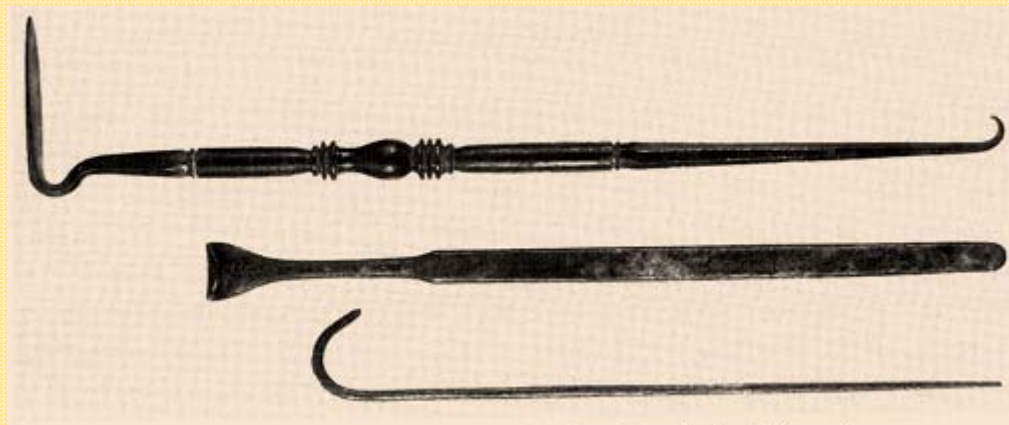
Ιατρικά εργαλεία από το
Ναύπλιο, 15^{ος} π.Χ. αι.

Ιατρικά εργαλεία από την Επίδαυρο,
4^{ος} π.Χ. – 1^{ος} μ.Χ. αι.

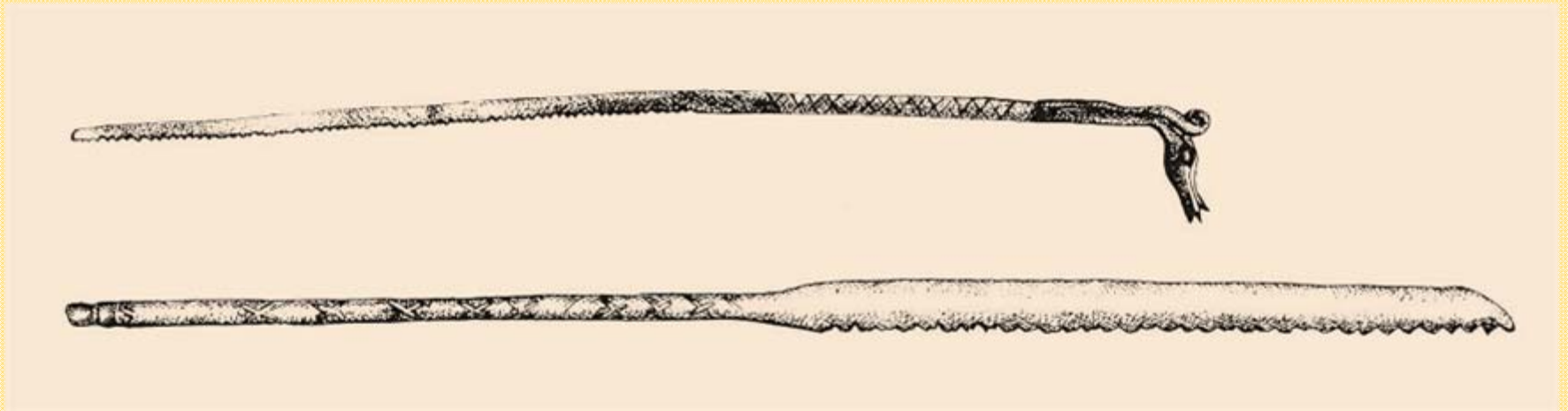
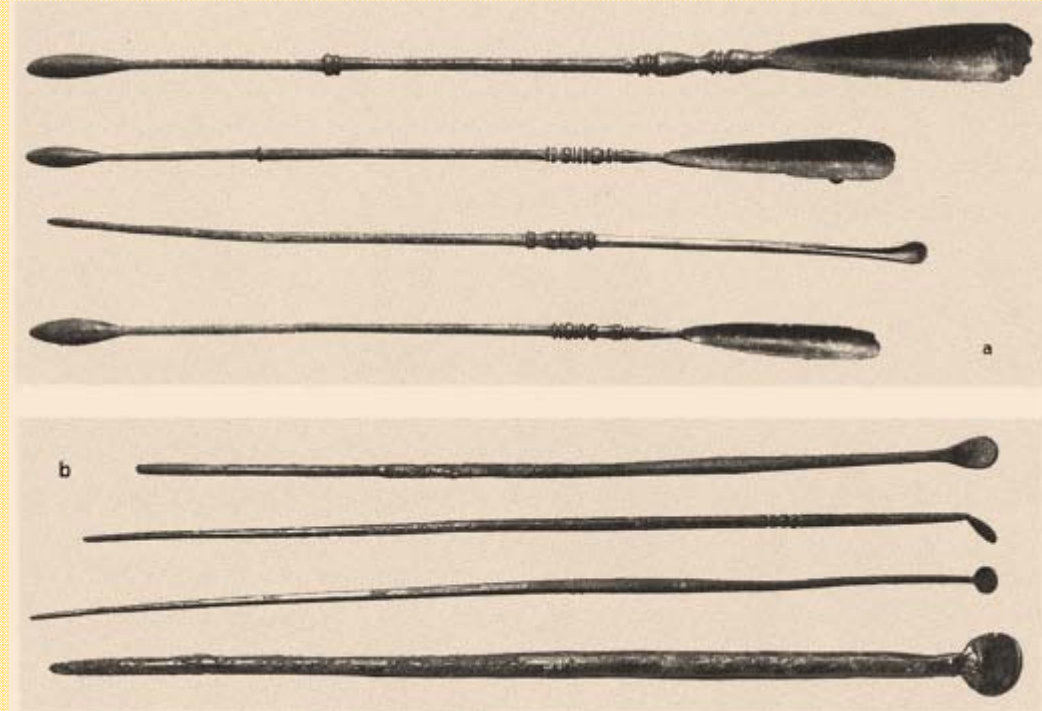
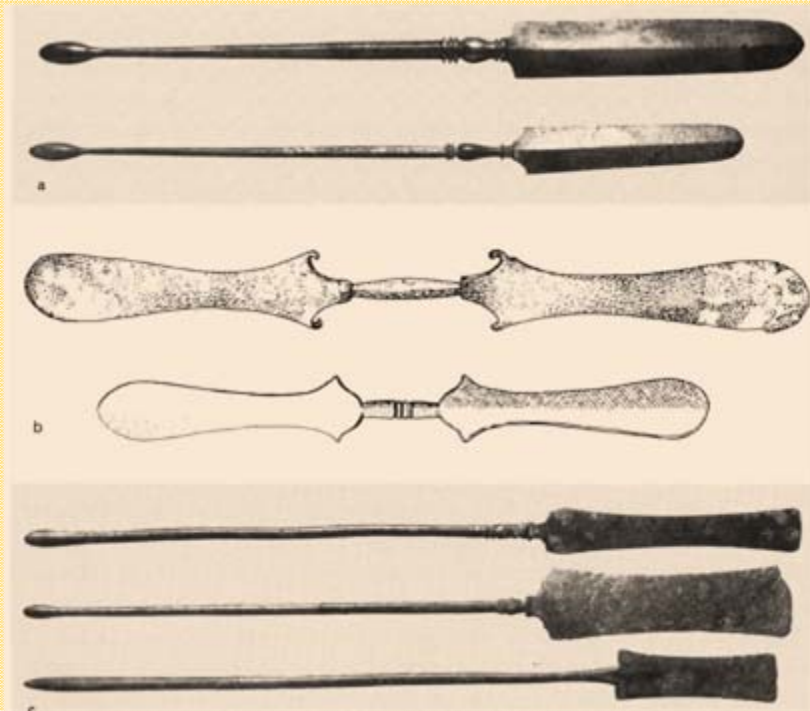

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

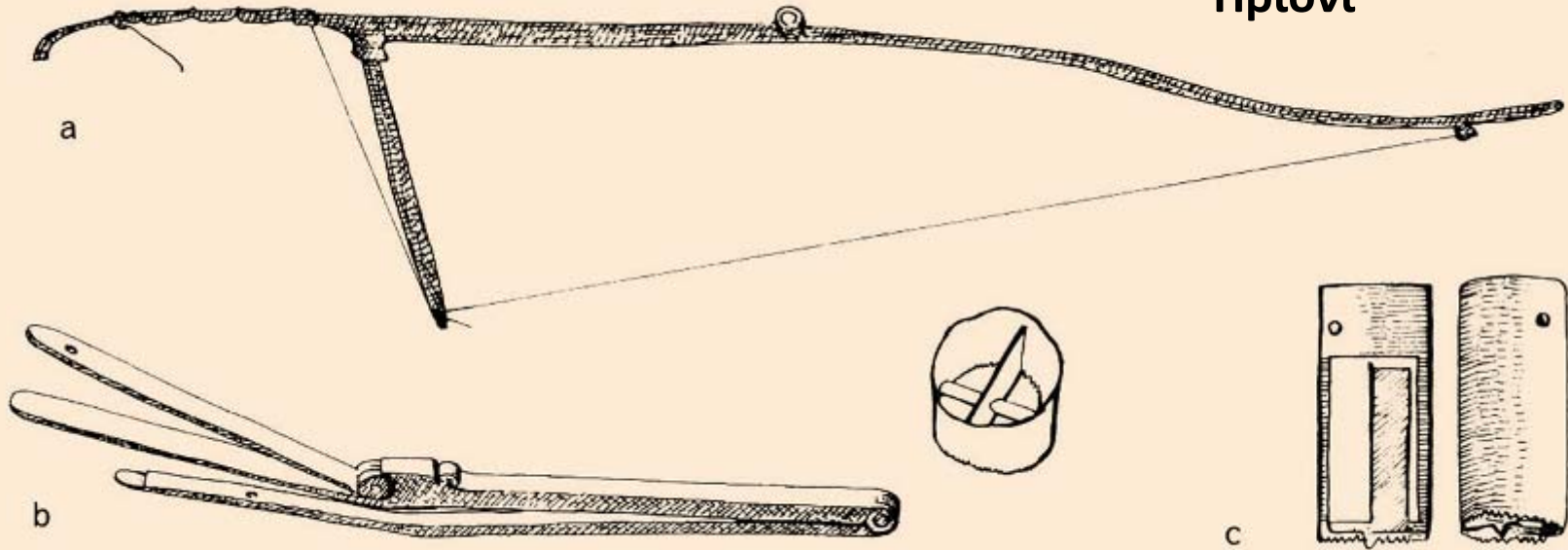
ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

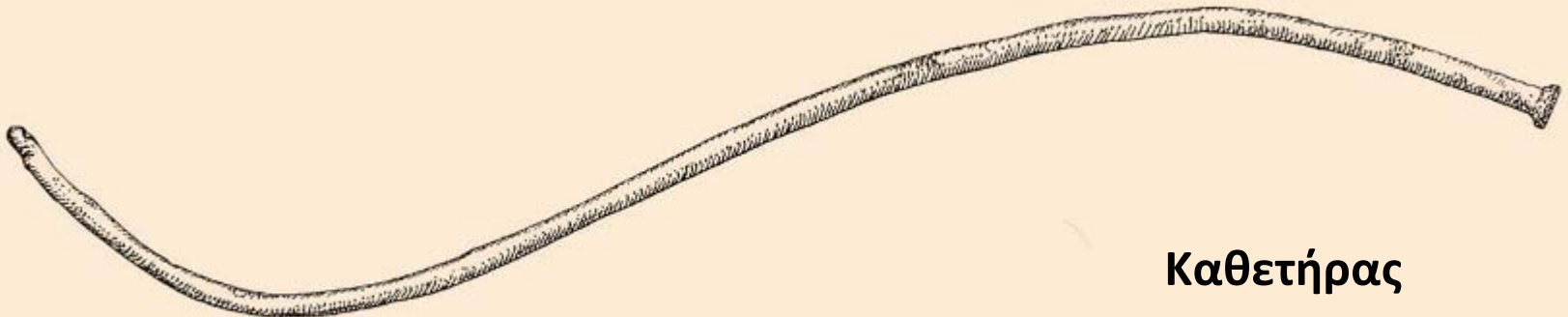

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

Πριόνι

Καθετήρας

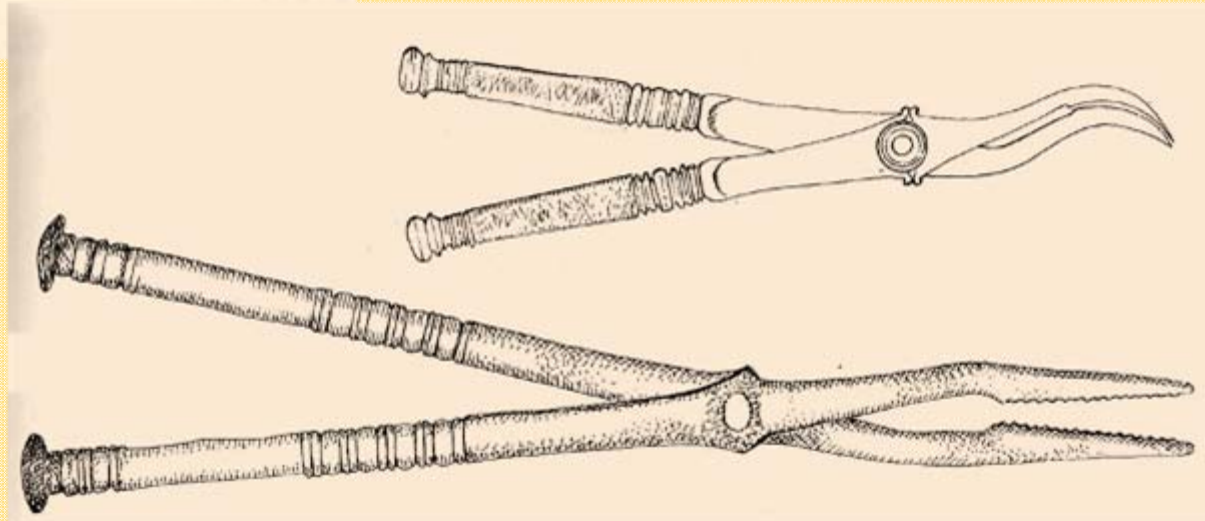

ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΙΑΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ

α. ορθοσκόπιο
β. κολποσκόπιο

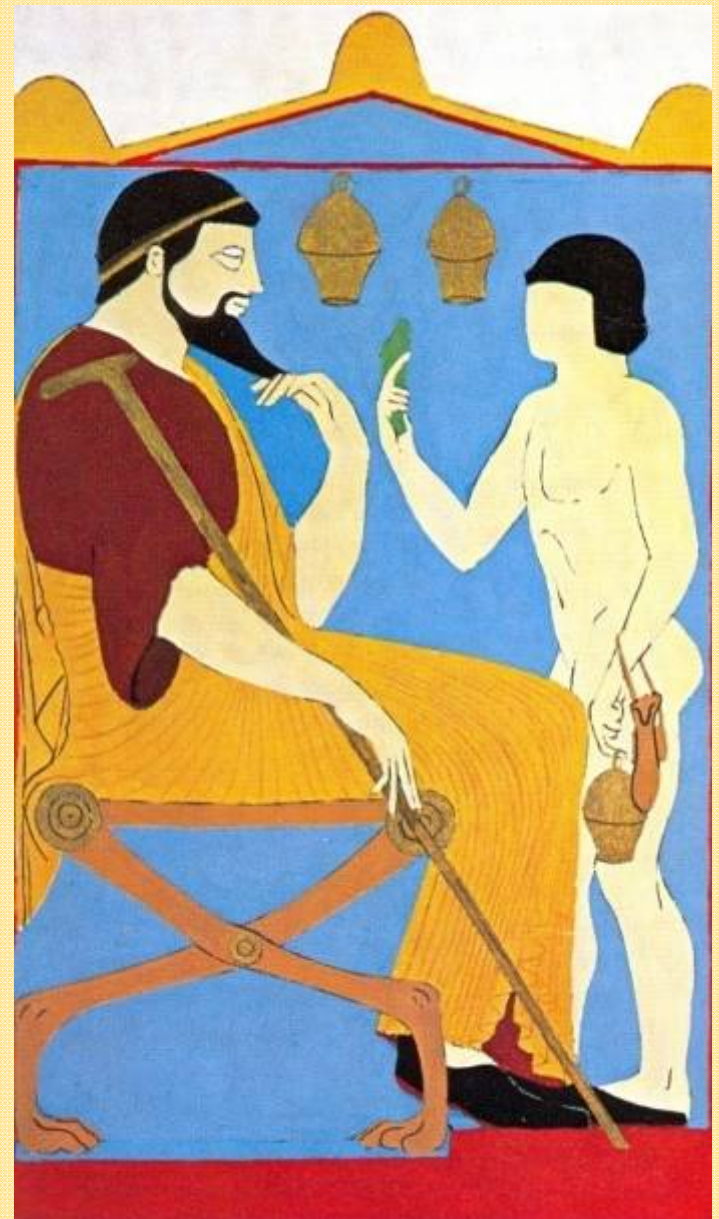
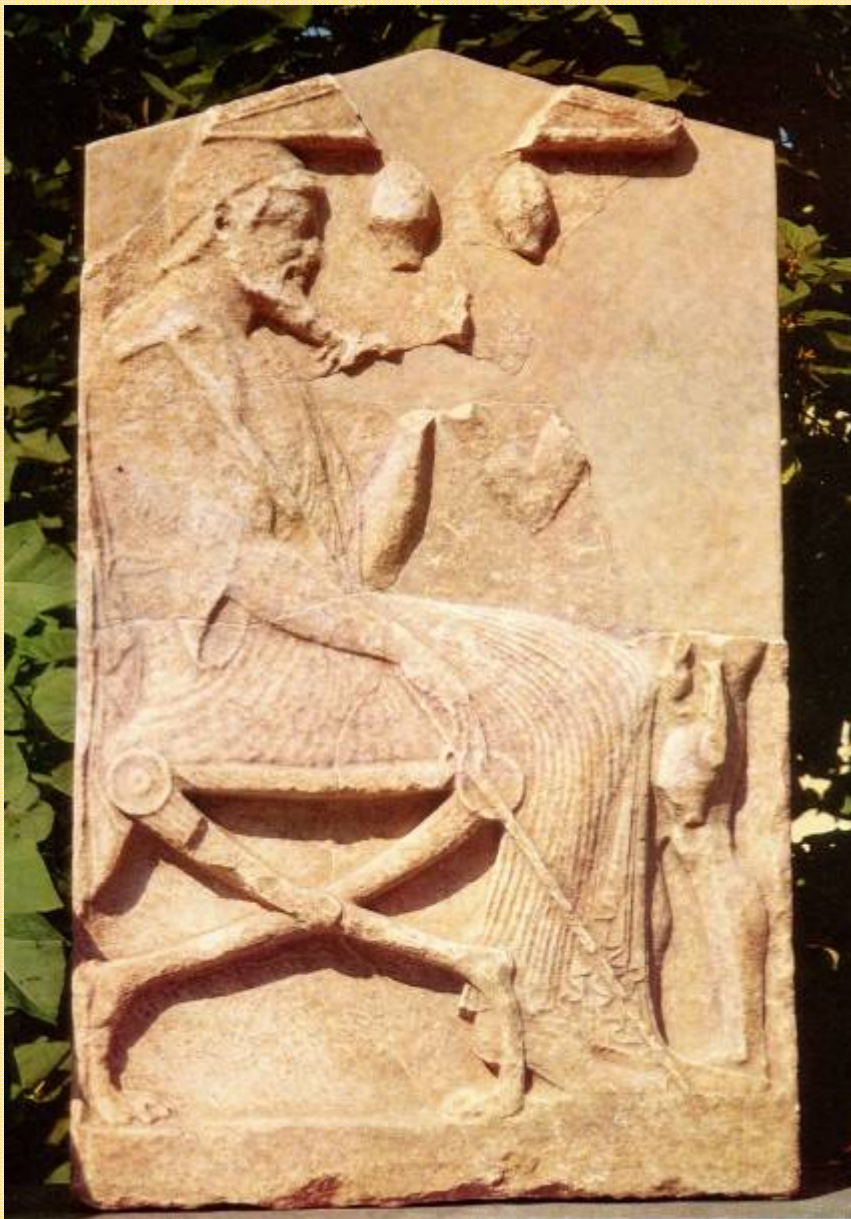
Τανάλεις

7

**ΑΝΤΙΓΡΑΦΑ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΓΙΑΤΡΩΝ**

Στήλη που εικονίζει γιατρό με δούλο που κρατεί εργαλεία του.
Antikenmuseum, Βασιλεία, περί το 480 π.Χ.

Παράσταση ιατροείου
Αγγειογραφία περί το 470 π.Χ.
Λούβρο

**Επιτύμβια στήλη
του γιατρού Ιάσονος.
Περί το 100 μ.Χ.
Βρετανικό Μουσείο**

Κιβώτια (“τσάντες”)
γιατρών

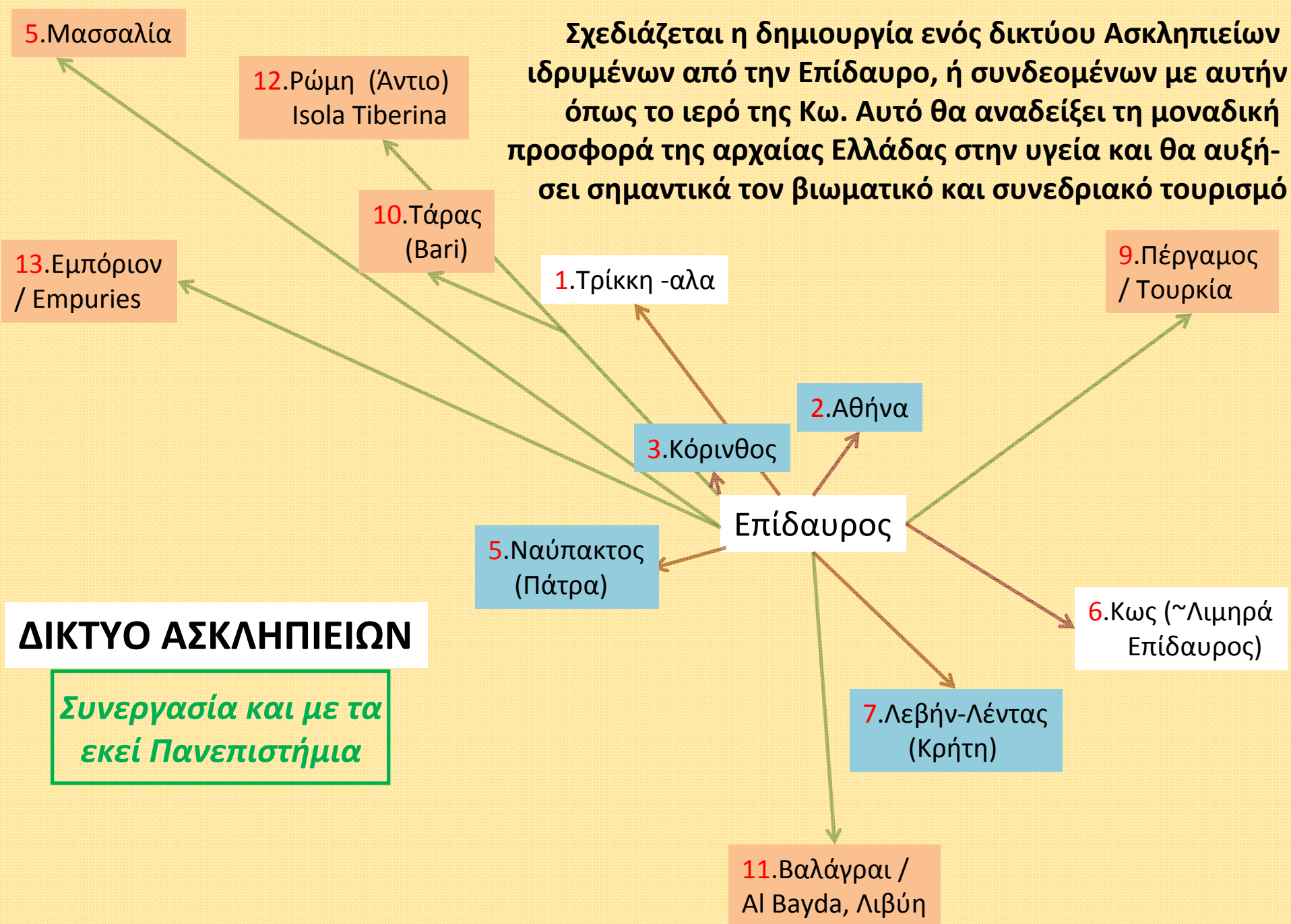

3. ΔΙΚΤΥΟ ΑΣΚΛΗΠΕΙΩΝ

Σχεδιάζεται η δημιουργία ενός δικτύου Ασκληπιείων ιδρυμένων από την Επίδαυρο, ή συνδεδεμένων με αυτήν όπως το ιερό της Κω. Αυτό θα αναδείξει τη μοναδική προσφορά της αρχαίας Ελλάδας στην υγεία και θα αυξήσει σημαντικά τον βιωματικό και συνεδριακό τουρισμό

- Ο Ασκληπιός ξεκίνησε από την **Τρίκκη** της Θεσσαλίας.
- Ο Κένταυρος Χείρων του δίδαξε το πλήθος και τη δύναμη των θεραπευτικών φυτών που αφθονούσαν στο διπλανό βουνό Κερκέτιο.
- Δηλαδή τη δύναμη της γης να θεραπεύει.

Τοιχογραφία στην Πομπηία, 1^{ος} μ.Χ. αι.: Ο κένταυρος Χείρων κρατεί με το δεξί χέρι κλαδί από ιαματικό φυτό

Κερκέτιον όρος (Κόζιακας)

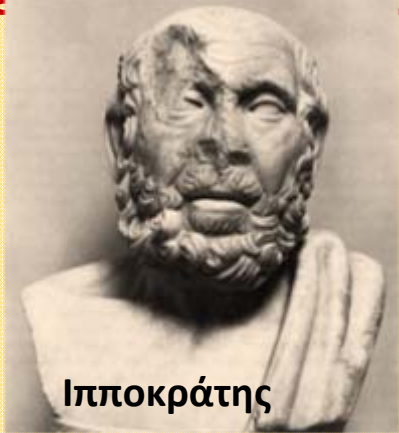

Περίστυλη αυλή και λουτρά στη σύγχρονη πόλη

Στην περιοχή της Κω και της Κνίδου υπό την επίδραση της ιωνικής φιλοσοφίας αναπτύχθηκε στα Ασκληπιεία νωρίς η λογική, επιστημονική ιατρική. Στην Κω οι γιατροί εθεωρούντο απόγονοι του Ασκληπιού. Όμως ήδη τον 5^ο π.Χ. αι. ο Ιπποκράτης αρνή-

θηκε τη θεία προέλευση και άρση της αρρώστιας και πρώτος την αντιμετώπισε επιστημονικά, με παρατήρηση, διάγνωση, πρόληψη και φαρμακευτική θεραπεία που ενισχύει την ιατρική δύναμη της.

Ιπποκράτης

Ιπποκράτης

Ο Ασκληπιός
φθάνει στην
Κω

Ασκληπιείο Κω

Ο γιατρός, κατά την αντίληψη αυτή, με τη γνώση του εφαρμόζει το θείο έργο

Εικόνα Ασκληπιού

Εικόνα γιατρού

Τον 4^ο π. Χ. αιώνα εικονίζονται όμοιοι

ΚΩΣ ΙΕΡΟΝ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ

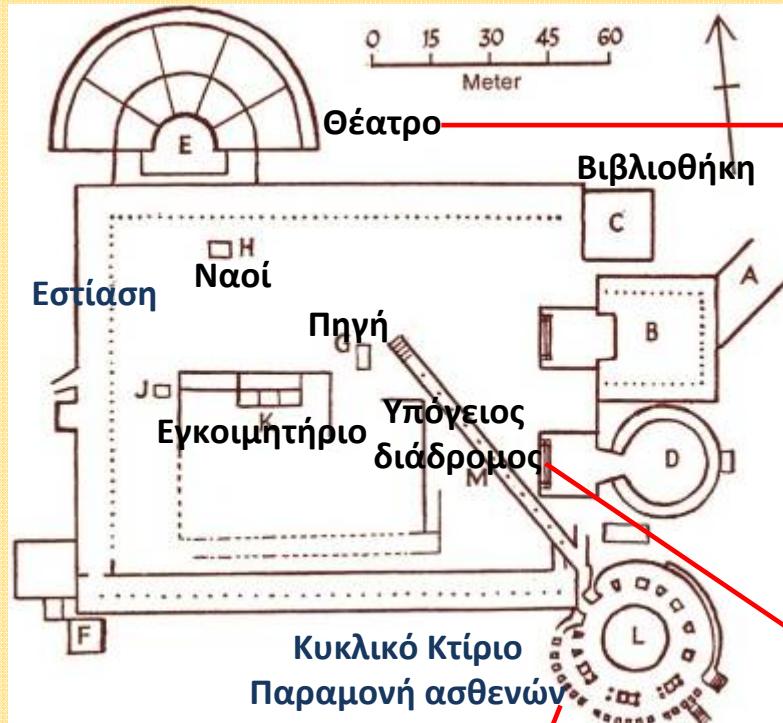

2. Ασκληπιείο Αθήνας

9. Ασκληπιείο Περγάμου

Κυρήνη

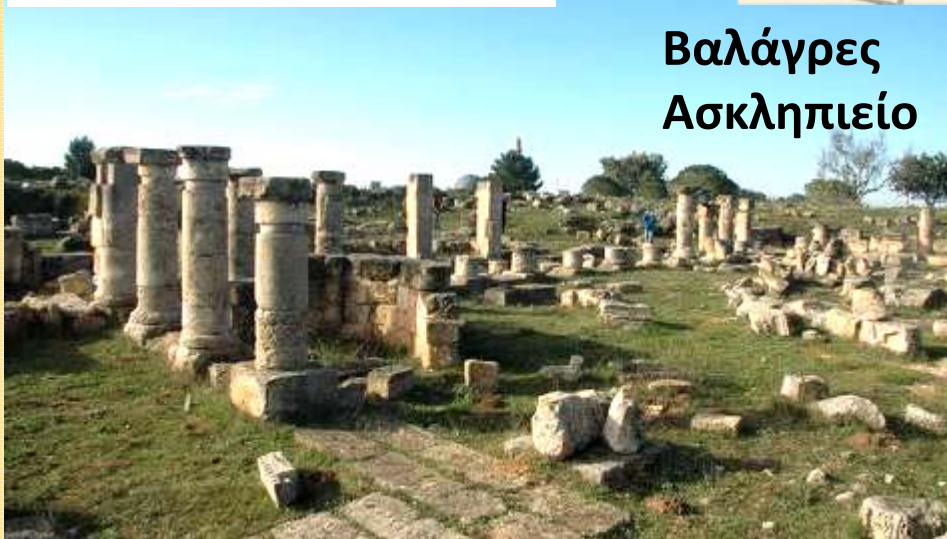
Ασκληπιείο
Βαλάγρες Λιβύης
~ Κυρήνη

Κιονόκρανο
σίλφιο

Δεξαμενή

Βαλάγρες
Ασκληπιείο

Βαλάγρες
Ωδείο

Νόμισμα με
την άφιξη του
Ασκληπιού
στη Ρώμη το
294 π. Χ.

12. Ασκληπιείο Isola Tiberina (Ρώμη)

Λιθογραφία των λειψάνων της πρώρας
του πλοίου κατά τους νεότερους χρόνους

Σημερινή εικόνα του νοσοκομείου πάνω
από τα λείψανα της πρώρας του πλοίου

ΑΙΤΑΙΣΤΑΙΣΗΜΕΡΑΙΣΤΑΙΩΤΗΝΤΥΡΑΝΩ ΕΧΕΙΝ ΜΑΛΙΣΤΕΝΙΣΙΝΟΙ
ΡΟΝ ΒΗΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΑΝΗΣΑΙΣΤΑΛΑΠΟΤΟΥΔΕΣΙΟΥ ΕΛΘΕΙΝ ΕΠΙ ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟΝ
ΚΑΙ ΘΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΠΕΝΤΕΔΑΚΤΥΛΟΝ ΕΠΑΝΩ ΤΟΥ ΒΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΑΡΛΗΤΗΝ ΧΕΙ
ΡΑ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΙΝΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΣΦΟΛΛΜΟΥ ΚΑΙ ΟΡΘΟΝ ΑΝΕΒΛΕΨΕ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΥ ΤΑ ΕΣΤΩΤΟΣ ΚΑΙ ΕΨΑΧΑΙΡΟΜΕΝΟΝ ΟΤΙ ΖΩΕΙ ΑΡΕΤΑΙ ΕΤΕΝΟΝΤΟ ΕΠΙ
ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΗΜΩΝ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ
ΔΟΥΚΙΩ ΠΛΕΥΡΕΤΙΚΩ ΚΑΙ ΑΦΗΛΤΙΣΜΕΝΩ ΥΠΟ ΠΑΝΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΧΗΘΕΛΑΤΙ
ΣΕΝ ΟΘΕΣ ΕΛΘΕΙΝ ΚΥΕΚΤΟΥ ΤΡΙΒΛΩ ΔΟΥΧΑΙ ΤΕ ΦΡΑΝ ΚΑΙ ΜΕΤΟΙΝΟ ΔΑΝΑ
ΦΥΛΑΔΙ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΙΝΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΕΣΤΩΤΟΣ ΚΑΙ ΕΨΑΧΑΙΡΟΜΕΝΟΝ ΟΤΙ ΖΩΕΙ ΑΡΕΤΑΙ ΕΤΕΝΟΝΤΟ ΕΠΙ
ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΗΜΩΝ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ
ΑΙΜΑΝ ΑΦΕΡΟΝΤΙ ΙΟΥΔΑΙΩ ΔΕ ΑΦΗΛΤΙΣΜΕΝΩ ΥΠΟ ΠΑΝΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΧΗΘΕΛΑΤΙ
ΤΙΣΕΝ ΟΘΕΣ ΕΛΘΕΙΝ ΚΑΙ ΕΚΤΟΥ ΤΡΙΒΛΩ ΔΟΥΧΑΙ ΚΟΙΚΟΥΣ ΣΤΡΩΒΛΟΥ ΚΑΙ
ΦΑΓΕΙΝ ΜΕΤΑ ΜΕΛΙΤΟΣ ΕΧΙΔΡΕΙΣ ΗΜΕΙΣ ΚΑΙ ΕΨΑΧΑΙΡΟΜΕΝΟΝ ΟΤΙ ΖΩΕΙ ΑΡΕΤΑΙ ΕΤΕΝΟΝΤΟ ΕΠΙ
ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΗΜΩΝ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ
ΟΥΔΕΝΩ ΑΠΛΩ ΣΤΡΑΤΩΤΗ ΤΕ ΦΛΩ ΕΧΡΑΤΑΤΙΣΕΝ ΟΘΕΣ ΕΛΘΕΙΝ ΚΑΙ ΑΒΑΝ ΑΙΜΑ
ΣΑΛΕΧΤΡΥΟΝ ΟΣ ΕΥΚΟΥ ΜΕΤΑ ΜΕΛΙΤΟΣ ΚΑΙ ΚΑΛΩ ΟΥ ΕΥΝΗΤΗΤΗ ΔΕ ΚΑΤΤΙ
ΤΡΙΣ ΗΜΕΡΑΣ ΕΠΙΧΡΕΙΣ ΑΙ ΕΤΙ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΗΜΩΝ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΨΑΧΑΙΡΟΜΕΝΟΝ ΟΤΙ ΖΩΕΙ ΑΡΕΤΑΙ ΕΤΕΝΟΝΤΟ ΕΠΙ
ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΗΜΩΝ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ

Στήλη με θαύματα
(γραμμένα στα
Ελληνικά)
από το ιερό
του Ασκληπιού
στη Ρώμη
(Isola Tiberina)
2ος μ.Χ. αι.

4. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ

- Κέντρο Μελετών
- Ιατρικά συνέδρια
- Θεατρικά και ιατρικά βραβεία
- Εκπαιδευτικά Προγράμματα
- Ψυχαγωγικό και ιαματικό θέατρο
- Αθλητικές και μουσικές εκδηλώσεις

Κέντρο Μελετών

Ιατρικά συνέδρια

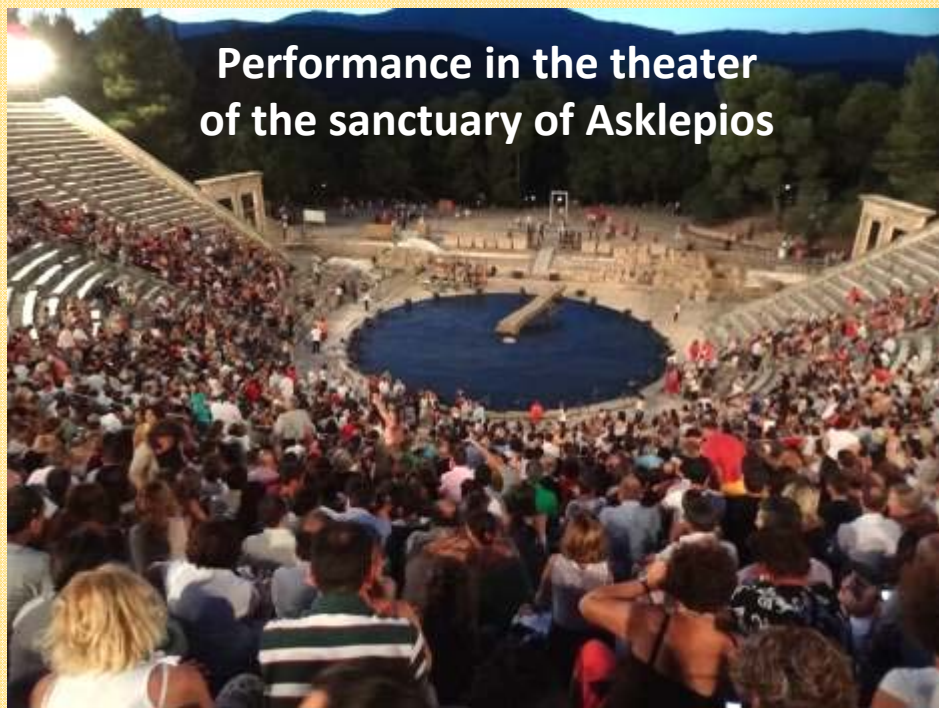
Εκπαιδευτικά
προγράμματα

Αθλητικές εκδηλώσεις
στο στάδιο

Performance in the theater
of the sanctuary of Asklepios

Vase painting: Performance of comedy

Θέατρο και υγεία:

Σωρανός, ιατρός, 2^{ος} μ.Χ. αι.

*Συνιστούσε σ' αυτούς
που έπασχαν από νεύρωση
να παρακολουθούν τραγωδίες
και σ' αυτούς που υπέφεραν
από μελαγχολία να
παρακολουθούν κωμωδίες.*

Γαληνός, διακεκριμένος
ιατρός και φιλόσοφος
του, 2^{ου} μ.Χ. αι.

*Έλεγε ότι ο Ασκληπιός
παράγγελλε σ' αυτούς που
έπασχαν από ψυχικές
διαταραχές να παρακολουθούν
ευχάριστα θεάματα
και μουσικές εκδηλώσεις*

5. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Δημιουργία τουριστικών διαδρομών
με ενεργοποίηση πολιτιστικών, περιβαλ-
λοντικών και οικονομικών πόρων στην
ευρύτερη περιοχή Επιδαύρου

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΑΡΓΟΛΙΔΑ

**ΑΡΧΑΙΑ ΟΔΟΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΗ**

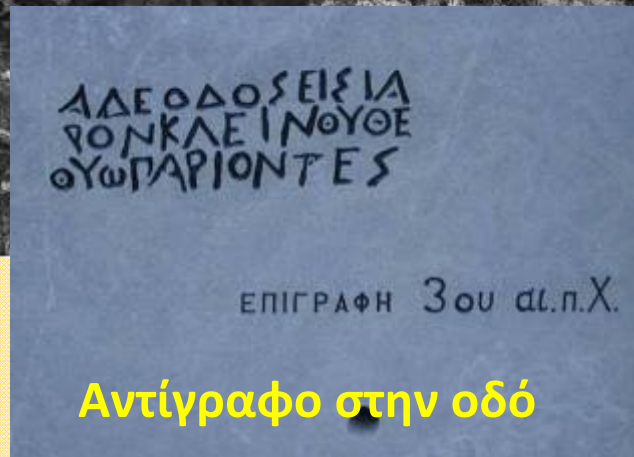
“Νησί”

**Πόλη της
Επιδαύρου**

Ασκληπιείο

Αρχαία επιγραφή

Αντίγραφο στην οδό

**Αυτός είναι ο δρόμος
για το ιερό του
ξακουστού θεού
ω διαβάτες**

Μετάφραση

ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΗΣ

Μονοπάτια
στα ορατά
κατάλοιπα
της αρχαίας
πόλης

Τάφος
ιατρών
και
Θέατρο

Βυθισμένη
αρχαία
έπαυλη
και η
αποθήκη
της με
πίθους

Η ΝΕΑ ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ
Κήρυξη ανεξαρτησίας 1822 –
ίδρυση Νεοελληνικού κράτους
και το
ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΑΣΤΡΟ

Αγροτουρισμός στην Επίδαυρο

Οι θεές της ελιάς Δαμία και Αυξησία είχαν πανάρχαια λατρεία στην Επίδαυρο
Επιγραφές από το Ασκληπιείο:

IG IV₂ 1, 386. – 148 μ.Χ.

[*Μνίας, Α*] *ὔξησί* / [*ας*. Κ]έ[λ]σος Διοπεί / θο]υς πυροφορήσας / [το] ΚΕ' ἔτος κατ' ὄναρ

IG IV₂ 1, 398. -

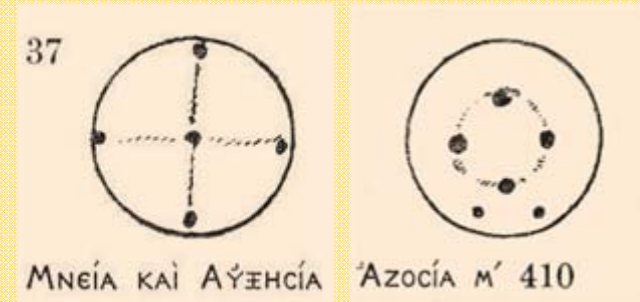
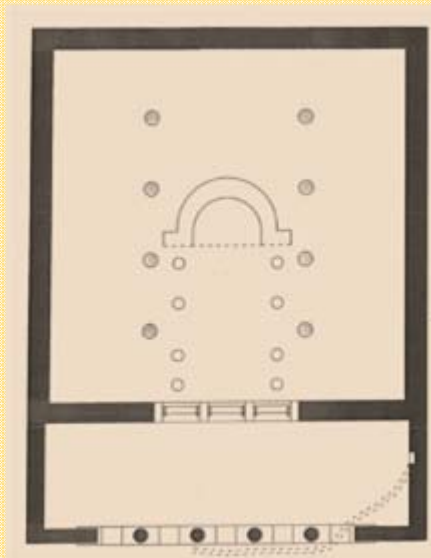
ἔτους ... Τ. Στατ. / Λεύκιος ἱερεὺς / Ἀσκληπιοῦ *Μνεῖ*[α]ι και *Αὔξησί*α.

IG IV₂ 1, 410. – 231 μ.Χ.

[ἐπὶ ἱερέως] / Ἑρμαῖσκου / τοῦ Μάρκου - / ἀντ' αὐτοῦ δέ / ὁ πατήρ Μᾶρ / κος Ἑρμαῖσκου
ἔτους Η' / και Ρ- Διόδο / τος Ἀφροδει / σίου πυρο / φορήσας. / *Μνίας καὶ Ἀζοσίας*.

IG IV₂ 1, 434. – 307 μ.Χ.

Ὁ ἱερεὺς τοῦ Μαλεάτα Ἀπόλ / λωνος και θεῶν / Ἀζοσίων διά βίου, / *Αὔξησί*α Ποσε[ι] / δώνιος, ἔτους ΡΠΔ'

Σύμβολα **θεοτήτων της ελιάς**

Ναός των
θεοτήτων της ελιάς.

Το λάδι της Επιδαύρου πωλούμενο με αυτό το brand name θα έχει ιδιαίτερη επιτυχία.